

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

Äldreboende - är det dags nu?

En jämförande studie om biståndsbedömning i fyra stadsdelar i Göteborg.

Socionomprogrammet, HT 2007

C-uppsats

Författare: Hanna Karlsson, Karin Fritzne och Louise Lundquist

Handledare: Siv Hansson

Abstract

Titel: Äldreboende – är det dags nu?
En jämförande studie om biståndsbedömning i fyra stadsdelar i Göteborg

Författare: Hanna Karlsson
Karin Fritzne
Louise Lundquist

Nyckelord: Biståndsbedömning
Biståndshandläggare
Äldreboendeansökan

Syfte och frågeställningar: Syftet med vår studie är att undersöka möjliga likheter och skillnader mellan olika stadsdelar i Göteborg vid biståndsbedömning av en äldreboendeansökan. Våra frågeställningar berör det som sker i stadsdelarna vid biståndsbedömningen av en äldreboendeansökan utifrån frågeställningarna:

- Hur uppfattas den äldres behov?
- Hur tillämpas lagstiftningen?
- Hur inverkar de organisatoriska förutsättningarna?

Metod: Vi har använt oss av en kvalitativ metod i form av intervjuer. Under intervjuerna har vi utgått från en vinjett om det fiktiva fallet Anna. Totalt har vi intervjuat sju biståndshandläggare från fyra olika stadsdelar.

Resultat och slutsatser: Vi har i vår studie kunnat se att det finns likheter och skillnader mellan de fyra stadsdelarna som vi har intervjuat. Det mest framträdande är att Anna blev beviljad äldreboende i en stadsdel medan majoriteten valde att inte göra det. Detta tyder på att stadsdelarna gör olika bedömningar avseende *hur* de anser att Annas behov bäst kan tillgodoses. Däremot gör stadsdelarna liknande bedömningar när det gäller *vilka* behov Anna har. Det behov som alla stadsdelar tydligast poängterade, uppfattade vi, var Annas behov av trygghet.

Studien visar vidare att alla stadsdelar förhåller sig till de tre olika teman (den äldre, lagstiftningen och organisationen) som vi utgått ifrån i vår undersökning på olika sätt och i olika utsträckning.

Förord

Vi vill först och främst tacka respondenterna som deltagit i studien. Utan er hade studien inte varit möjlig att genomföra. Tack för visat intresse och för att vi fått ta del av era erfarenheter!

Vi vill även tacka vår handledare Siv för många tacksamma råd och synpunkter. Tack för all hjälp!

Slutligen vill vi tacka våra nära och kära för att ni stått ut med tre mycket tankspridda och upptagna studenter.

Hanna, Karin och Louise

Göteborg december 2007

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.2. SYFTE	2
1.3. FRÅGESTÄLLNINGAR	2
1.4. ORDFÖRKLARING.....	2
1.5. FÖRFÖRSTÅELSE	2
2. HISTORISK BAKGRUND	4
3. FÖRSTÅELSERAM	5
3.1. TIDIGARE FORSKNING	5
3.1.1. <i>Biståndshandläggare – Ett (o)möjligt uppdrag</i>	5
3.1.2. <i>Att fördela bistånd</i>	6
3.1.3. <i>Dilemman i biståndshandläggarens yrkesutövning</i>	6
3.1.4. <i>Bevilja och ta emot hjälp</i>	7
3.1.5. <i>According to need?</i>	7
3.2. VÅRA REFLEKTIONER KRING TIDIGARE FORSKNING	8
3.3. TEORETISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTT	8
3.3.1. <i>Ämbetsmannarollen</i>	8
3.3.2. <i>Juridiska aspekter</i>	9
3.3.3. <i>Göteborgs stads riktlinjer för äldreomsorgen</i>	11
3.3.4. <i>Organisationsteori</i>	11
4. METOD	13
4.1. DET DEDUKTIVA ARBETSSÄTTET	13
4.2. VAL AV METOD.....	13
4.3. KVALITATIVA INTERVJUER	13
4.4. VINJETTMETODEN.....	14
4.5. URVAL.....	14
4.6. AVGRÄNSNING	15
4.7. GENOMFÖRANDET AV INTERVJUER.....	15
4.8. ANALYSMODELL.....	16
4.9. VÅRA TEMAN.....	16
4.10. VALIDITET	17
4.11. RELIABILITET	18
4.12. GENERALISERBARHET	19
4.13. ETISKA ÖVERVÄGANDEN	19
5. RESULTAT & ANALYS	21
5.1. DEN ÄLDRE.....	21
5.1.1. <i>Individuella behov</i>	21
5.1.2. <i>Anhörigas betydelse</i>	22
5.2. LAGSTIFTNING	23
5.2.1. <i>Handlingsutrymme</i>	23
5.2.2. <i>Målsättning</i>	26
5.3. ORGANISATIONEN.....	29
5.3.1. <i>Kvarboendeprincipen</i>	29
5.3.2. <i>Verksamheten</i>	30
6. SLUTDISKUSSION	33
7. REFERENSER	35
7.1. LITTERATUR	35
7.2. ELEKTRONISKA KÄLLOR	36
7.3. RÄTTSLIGA KÄLLOR	36

7.4. ARTIKLAR.....	36
8. BILAGOR.....	37
8.1. BILAGA 1.....	37
8.2. BILAGA 2.....	38
8.3. BILAGA 3.....	39
8.4. BILAGA 4.....	40

1. Inledning

Jag heter Anna och är en dam som är 86 år fyllda. Jag skulle vilja berätta för Er om när jag nyligen ansökte om en plats på ett äldreboende här i Göteborg. Ni förstår, jag är inte direkt en ungdom längre och ålderdomen sätter sina spår.

Jag tyckte det skulle kännas tryggt att ha personal i närheten eftersom jag har ramlat mycket sen jag fick lårbensfrakturen. Jag känner mig även ensam hemma och vågar inte längre gå nedför trappan själv. Hemtjänsten kommer visserligen och hälsar på mig två gånger om dagen och hjälper mig. Larmet hade jag ju också. Trycker jag på det ringer hemtjänsten upp mig och ibland kommer de då och tittar till mig. Sen har jag ju mina kära barn också, Erik och Lena. De hälsar på mig ibland, ofta vill de då att jag ska gå med ut på en promenad. Efter lårbensfrakturen kommer jag faktiskt ut mer och mer sällan, men jag har å andra sidan ingen direkt ork att gå ut heller. Annat var det förr, tänk vad mycket roligt jag har gjort i mina dagar!

Nu har Ni fått en kort beskrivning av mig. För att återgå till ämnet så bodde en väninna till mig på äldreboendet i närheten för några år sedan. Jag var där och hälsade på henne ibland och där var mycket trevligt. Jag bestämde mig nu under hösten för att jag tycker det är dags att flytta till ett äldreboende. Jag tog därför kontakt med biståndshandläggaren i den stadsdelen där jag bor.

På ledarsidan i Göteborgs-Posten den 15:e oktober i år, stod att läsa att utbudet inom äldreomsorgen i Göteborg varierar beroende på vilken stadsdel den äldre bor i. Att det inte är någon garanti att boende i samma kommun har samma möjligheter. Detta är något som även vi, genom egen erfarenhet, uppmärksammat och som vi vill vet mer om. Även andra artiklar i Göteborgs-Posten har under hösten tagit upp de äldres situation i Göteborg. Bland annat kan nämnas en artikel från den 13:e november som uppmärksammar att självmordsantalet bland äldre är förhållandevis högt. Artikeln menar att detta är något som sällan diskuteras när det rör äldre.

I Social Orage (2007:5) skrivs om hur den ekonomiska situationen i kommunen ofta får styra då äldres behov ska tillgodoses. I en intervju med forskaren Eva Rönnbäck i samma tidning uppmanas biståndshandläggare att använda sig av det handlingsutrymme som de har genom socialtjänstlagen som ju är en ramlagstiftning.

Samtliga biståndshandläggare i Göteborg genomgår nu även en tvåårig kompetensutbildning kallad kompetensstegen. Utbildningen är en nationell satsning och syftar till att utveckla kvaliteten och kompetensen hos dem som arbetar med vård och omsorg om äldre. Ett av de områden som tas upp är biståndsbedömning (www.kompetensstegen.se).

Ovan nämnda artiklar och kompetensstegen tycker vi visar på att äldreomsorgen uppmärksammas, vilket vi ser som positivt då det kan leda till att äldreomsorgen utvecklas. Anna, som ovan ger en kort beskrivning¹ av hur hennes liv ser ut, är ett exempel på hur det skulle kunna se ut för en äldre människa idag. Vi har låtit Anna ansöka om äldreboende i fyra olika stadsdelar i Göteborg och det visades sig att det inte var alldeles givet för Anna hur utgången för henne skulle bli. Psykisk hälsa och ekonomi, som tas upp i artiklarna ovan, är bland annat två av de faktorer som stadsdelarna reflekterar kring i våra intervjuer.

¹ Se bilaga 3 för att ta del av den fullständiga information om Anna som handläggarna vi intervjuade hade som utgångsmaterial.

1.2. Syfte

Syftet med vår studie är att undersöka möjliga likheter och skillnader mellan olika stadsdelar i Göteborg vid biståndsbedömningen av en äldreboendeansökan.

1.3. Frågeställningar

Våra frågeställningar berör det som sker i stadsdelarna vid biståndsbedömningen av en äldreboendeansökan.

- Hur uppfattas den äldres behov?
- Hur tillämpas lagstiftningen?
- Hur inverkar de organisatoriska förutsättningarna?

1.4. Ordförklaring

För att förtydliga vad vi avser med några vanligt förekommande ord i vår uppsats ges följande beskrivningar:

Biståndshandläggare: Den kommunala tjänsteman som handlägger ärende enligt Socialtjänstlagen (2001:453) för personer över 65 år. Arbetet innebär bland annat att ta emot ansökningar, göra utredningar, göra bedömningar av den enskildes behov samt fatta beslut.

Biståndsbedömning: Behovsbedömning och beslutsfattandet som sker vid en ansökan om bistånd.

Äldreboende/särskilt boende: Vi använder dessa ord synonymt och avser ett boende för äldre med behov av vård och/eller omsorg. Plats på äldreboende kan enbart fås genom beviljat bistånd.

Insatser: När en äldre ansöker om och blir beviljad hemtjänst talas det vanligen om att den äldre blir beviljad en insats. Insatsen kan vara av service- (exempelvis hjälp med att städa eller tvätta) och/eller omsorgskaraktär (hjälp med att duscha eller klä på sig).

Hemtjänst: Den personal som utför de insatser den äldre blivit beviljad.

1.5. Förförståelse

Med förförståelse menas att det vi ser och uppfattar sker genom en tolkning baserad på värderingar och erfarenhet (Thurén 2004). Förförståelsen hjälper oss att förstå det som sker omkring oss och det vi ser. De nya erfarenheter som vi tar till oss bidrar också till att vår nuvarande förförståelse blir till en ny mer utvecklad förförståelse (a.a.).

Den förförståelse som vi har när vi påbörjar vår uppsats kommer därför i hög grad att påverka forskningsprocessen som bland annat innebär att samla in material genom intervjuer och sedan tolka och analysera detta. Då förförståelsen är något som ändras i och med nya erfarenheter innebär det också att vårt sätt att se på vårt arbete kommer att skifta under studiens gång. En medvetenhet om vad som är vår förförståelse och vad den kan innebära tror vi öppnar för möjligheten att inneha ett mer ifrågasättande förhållningssätt under arbetets gång.

Alla av oss har på något sätt kommit i kontakt med biståndshandläggning under vår praktik på socionomprogrammet, vilket utgör en del av vår förförståelse. Två av oss praktiserade som biståndshandläggare och en av oss kom i kontakt med det genom sin kuratorspraktik inom sjukvården. Vi som praktiserade som biståndshandläggare har även efter det vikarierat som detta. Vi har alla tre på olika sätt kommit i kontakt med äldreomsorgen som anhöriga.

Det framkom under samtal oss emellan att det fanns vissa skillnader på hur man bedömde behov och vilka insatser man beslutade om i olika stadsdelar. Dessa erfarenheter har gjort att vi går in i denna uppsats med antagandet att biståndsbedömningen kan varieras mellan stadsdelarna i Göteborg.

2. Historisk bakgrund

Nedan ger vi en kort beskrivning av hur utvecklingen av äldreboende sett ut det senaste århundradet. Vi börjar med att först ge en mer allmän bild av hur det har sett ut i Sverige, för att därefter övergå till hur det går till när en äldre får en plats på äldreboende och hur situationen ser ut idag.

Hur de äldre har tagits emot i samhället har varierat under tid. I början av 1900-talet var det familjens angelägenhet att ta hand om den äldre. Om anhöriga inte fanns var fattighusen ett alternativ. Där bodde inte bara äldre utan också yngre med olika psykiska och fysiska funktionshinder. Om den äldre var bättre bemedlad kunde privat vård och omsorg köpas.

Några årtionden in på 1900-talet i och med fattigvårdslagstiftningen 1918 kom fattighusen att omvandlas till mer institutionsliknande boenden med avlönad personal. Institutionerna var mer hemlika och det fanns olika avdelningar beroende på vilken problematik som förelåg. Det byggdes allt fler institutioner och de som fanns sedan tidigare byggdes ut. Sedan gick institutionerna, eller ålderdomshemmen, från att vara hem för dem som inte kunde försörja sig till att bli ett hem för dem med behov av vård och/eller omsorg (Trydegård 2000).

I och med införandet av folkpensionen 1946 kom allt fler äldre att få det bättre ställt ekonomiskt. Detta, tillsammans med att bostadsstandarden höjdes, gjorde det möjligt för äldre att bo kvar hemma längre (a.a.). Kvarboendeprincipen, eller hemmaboendeideologin, som kom att införas på 1960-talet innebar att äldre skulle ges möjligheten att bo kvar hemma istället för att flytta till ett ålderdomshem. Istället för att ge vård och omsorg där skulle detta fortsättningsvis kunna ges i hemmet genom hemhjälp. Flytt till ålderdomshem sker istället först när möjligheten att bo kvar i den egna bostaden inte längre finns. I och med ädelreformen 1992 som innebar att kommunen fick överta ansvaret för den beständiga vården och omsorgen för äldre från staten kom begreppet ålderdomshem att ersättas av begreppet särskilt boende. I det ryms flera olika typer av boende som till exempel boende för dementa och boende för somatiskt sjuka (Nordström & Dunér 2003).

Särskilt boende är ett bistånd som kan ansökas om enligt socialtjänstlagens 4 kap. 1 §. När ansökan tagits emot påbörjas en utredning där den enskildes behov tydliggörs. Behoven kan vara fysiska, psykiska, existentiella eller sociala. Därefter görs en bedömning av hur behoven bäst kan tillgodoses i förhållande till lagstiftningen. Detta ligger sedan till grund för det beslut som fattas och som innebär att ansökan beviljas eller avslås. Vid avslag finns möjligheten att överklaga för att få beslutet omprövat (Lindelöf & Rönnbäck 2007).

Antalet äldre som idag bor på särskilt boende har minskat jämfört med tidigare. 1980 bodde 28 procent av de som var över 80 i särskilt boende. 2005 var denna siffra 17 procent. De som bor på särskilt boende idag är också i regel äldre än tidigare och har också ett mer omfattande vård- och omsorgsbehov. Det omfattar också psykisk problematik som otrygghet och ensamhet. De som bor på särskilt boende idag är vanligen över 80 år och majoriteten är kvinnor, vilket delvis beror på att kvinnor blir äldre än män. De resurser som finns att tillgå när den äldre bor hemma möjliggör kvarboende i det egna hemmet. Exempel på resurser kan vara hemtjänst, stöd till anhöriga (till exempel avlastning eller ekonomiskt stöd), bostadsanpassning eller hjälpmedel (Larsson 2006).

I Göteborgs kommun bor cirka 72 000 ålderspensionärer (65 år och äldre) och av dessa bor sju procent i särskilda boenden. I framtiden beräknas antalet äldre pensionärer att öka, vilket kan komma att innebära att det behövs byggas fler bostäder för äldre, som särskilda boenden. Nuvarande bostäder kan också behöva anpassas till äldres behov, till exempel genom borttagning av trösklar, för att möjliggöra kvarboende i den egna bostaden (www.vartgoteborg.se).

3. Förståelseram

Vi använder oss av kunskap från tidigare forskning om biståndsbedömning samt teoretiska referenser för att kunna förstå och tolka vårt resultat. Den tidigare forskningen vi valt består av tre rapporter och två avhandlingar. De teoretiska referenserna består av ämbetsmannarollen, juridiska aspekter, Göteborgs stads riktlinjer samt organisationsteori. Det är utifrån den teoretiska förståelseramen vi vill undersöka vår empiri.

3.1. Tidigare forskning

Äldreomsorgen är ett brett område inom vilket det finns en hel del forskning. För att hitta tidigare forskning inom området och relevant litteratur för vår studie har vi gjort sökningar på Göteborgs Universitetsbibliotekets hemsida (www.ub.gu.se). Där finns möjligheten att söka på databaser efter avhandlingar, rapporter och artiklar, vilken vi har använt oss utav. Som sökord kan nämnas biståndsbedömning, biståndshandläggning, behovsbedömning, äldreomsorg etc. Vi har därigenom hittat intressant forskning som vi tagit del av. En del av detta har visat sig vara relevanta för vårt fall och har använts i studien. Det som har visat sig vara mindre användbart har lämnats därhän.

Litteratur som använts under tidigare kurser samt vår egen erfarenhet inom området har också lett oss till relevant litteratur. Den litteratur vi har tagit del av har även gett uppslag till annan litteratur som kommit att bli mycket användbar.

Vi har inte valt att ta del av internationell forskning då vi har valt att avgränsa oss till svenska förhållanden. Vi har därför funnit det mer intressant att ta del av den forskningen som berör just det. Nedan presenterar vi relevant forskning omkring vårt område.

3.1.1. Biståndshandläggare – Ett (o)möjligt uppdrag

Rapporten *Biståndshandläggare - ett (o)möjligt uppdrag* (Norman & Schön 2005) tar upp en översikt av aktuell forskning om biståndshandläggarnas yrkesroll och organisering. I rapporten kommer de fram till att dagens biståndshandläggare har en komplicerad roll med förväntningar och krav från olika håll. Deras uppgift är att med knappa resurser uppfylla stora mål. Ofta uppstår det dilemman när det är svårt att förena de äldres behov, den rättsliga regleringen och den egna organisationens regler. Handläggaren måste hela tiden förhålla sig till avvägningar mellan lagstiftning, kommunala riktlinjer, resursbrist, individuella behov, anhörigas förväntningar och personalens krav.

Biståndshandläggaren har en mängd villkor och förutsättningar att ta hänsyn till. Arbetet regleras av flera lagar såsom regeringsformen, förvaltningslagen, socialtjänstlagen, sekretesslagen, föräldrabalken och kommunallagen. Beslutsfattandet överensstämmer dock långt ifrån med lagstiftningens krav. Istället har lokala riktlinjer en större påverkan på besluten. Ofta hänvisar man till stadsdelsområdets egna oskrivna riktlinjer. Dessa riktlinjers utformning styrs av ekonomiska förutsättningar. Riktlinjerna som är till som ett stöd vid beslut uppfattas dock ofta som en slags kontroll och hinder som begränsar handlingsutrymmet.

Kommunen har också vissa riktlinjer om hur beslut ska fattas, detta för att hushålla med resurser och för att få likartade bedömningar. Mycket av arbetet handlar om att bedöma behoven utifrån det ekonomiska utrymme som kommunen faktiskt har. Handläggarna har ofta stort ekonomiskt ansvar och behovsbedömning handlar därför också om att bedöma resurser.

Det framkommer att det finns önskemål om tydligare riktlinjer och regler. En tydlig struktur skulle underlätta vid svåra beslut. Men samtidigt löser det inte problem av dilemmakaraktär utan då måste man söka sig till etiska teorier. De mer erfarna handläggarna efterfrågar i mindre utsträckning regler än de mindre erfarna. De mer erfarna utnyttjar mer sin hand-

lingsfrihet och handlar i större utsträckning intuitivt.

3.1.2. Att fördela bistånd

Margareta Lindelöf och Eva Rönnbäck har skrivit avhandlingen *Att fördela bistånd* (2004). Avhandlingen fokuserar på handläggningsprocessen och vad som gör processen problematisk. Undersökningen har som syfte att se hur behovsbedömningen och beslutsfattandet hanteras i relation till lagstiftningen. Författarna jämför därmed biståndshandläggarnas faktiska handlande med det föreskrivna, dvs. socialtjänstlagens intention. Resultatet visar att det faktiska handlandet skiljer sig från det föreskrivna.

I avhandlingens resultat visar det sig att biståndshandläggare ofta standardiserar den äldre och att behoven anpassas efter ett standardiserat utbud av insatser. Biståndshandläggarnas utredningar fokuserar på den fysiska hälsan samt bostadssituationen medan faktorer som livsstil, vanor och intressen lyser med sin frånvaro. Socialtjänstens intention är utgångspunkt ska tas utifrån en helhetsbedömning av individens sociala livssituation. Behov som trygghet, meningsfullhet och gemenskap ska tillgodoses.

Trots att biståndshandläggaren har ett stort handlingsutrymme genom socialtjänstlagens flexibilitet då den är en ramlag utnyttjas detta sällan. Resultatet i avhandlingen visar även att handläggarna istället strikt följer de regler, rutiner och normer som finns på lokal nivå. Istället för att vikten läggs på konsekvensen av handlandet så blir det centrala i handläggningen att följa normen. För att förklara detta handlande menar Lindelöf och Rönnbäck att det kan innebära ett stöd för handläggarna men även att de kan skydda sig bakom regler och rutiner och på det viset slippa ta ansvar. I avhandlingens slutord konstateras att olika fall behandlas lika istället för tvärtom, att individens unika situation är utgångspunkten.

3.1.3. Dilemman i biståndshandläggarens yrkesutövning

I rapporten *Dilemman i biståndshandläggarens yrkesutövning* (1:2003) undersöker Dunér och Nordström dilemman som kan uppstå i yrkesutövningen. De väljer att fokusera på biståndshandläggaren och dess relation till den äldre. De tar upp tre grundläggande faktorer som biståndshandläggaren har att förhålla sig till i sin yrkesutövning: den rättsliga regleringen, etik och moral i samhället och organisatoriska förhållanden. De framhåller att då dessa inte går att förena i biståndsbeslutet uppstår dilemman. Biståndshandläggare ställs ofta inför sådana dilemman där det inte finns några givna lösningar. Ofta kan tydliga regler vara en hjälp vid svåra beslut. Men regelstyrning löser inte problem av dilemmakaraktär.

Man kan skilja på två typer av dilemman, äkta och skendilemman. Äkta dilemman handlar om de äldres självbestämmande och oberoende och vårt ansvar för andra, det vill säga att det blir en avvägning mellan att vara underlåtande eller begå övergrepp. Skendilemman finns i två former, dels handlar det om intressemotsättningar mellan den äldre och anhöriga, där olika uppfattningar om vilken hjälp den äldre behöver ställs mot varandra, dels om resursbrist som handlar om att organisationens resurser är otillräckliga i förhållande till den äldres behov.

Hur biståndshandläggaren förhåller sig till dilemman som kan uppstå i yrkesutövningen kan förstås utifrån begreppen rättvise- och omsorgsmoral. Dessa sätt att hantera komplexa och svåra situationer är inte alltid förenliga med varandra. Rapportens resultat visar att rättvise-moral och den juridiska aspekten väger tyngre i biståndsbedömarnas yrkesutövning. Rättvise-moral innebar att alla ska behandlas lika efter de lagar, regler och värden som finns i samhället. Omsorgsmoral däremot hänvisas inte till generella principer. Istället utgår man ifrån sammanhanget och den unika människan med dess specifika behov är i centrum. I rapporten framkommer att tendensen att man som biståndshandläggare håller sig till organisationen och

regler dels beror på rättviseskäl men även tidsbrist och en rädsla för att göra fel spelar in. Durnér och Nordström konstaterar även att det finns stor variation i hur beslut fattas mellan olika kommuner.

3.1.4. Bevilja och ta emot hjälp

Rapporten *Bevilja och ta emot hjälp* (5:2003) är skriven av Monica Nordström och Anna Durnér. Syftet med rapporten är att synliggöra hela beslutsprocessen i biståndsbedömningen. Resultatet visar att vägen från ansökan till beslut kan ses som en jämningsprocess. Biståndshandläggaren försöker jämkna bland annat mellan att den äldres och de närståendes uppfattning om den äldres behov av hjälp. Biståndshandläggarna var noga med att påpeka att det är den äldres vilja som gäller. Men många gånger är det svårt att veta vad den äldre vill och om de äldre blir påverkade av anhöriga. Jämningsprocessen innefattar också att biståndshandläggare anpassar de äldres behov till organisationens riktlinjer och standardiserade tjänsteutbud.

Resultatet de kommit fram till visar att grundinställningen hos biståndshandläggarna ändå är att de äldre ansöker om den hjälp de verkligen har ett behov av. De litar på vad den äldre säger om det verkar rimligt. Det konstateras också att de kommunala riktlinjerna påverkar bedömningen och beslutsfattandet till stor del trots det handlingsutrymme som socialtjänstlagen ger. Kvarboendepincipen är en faktor som de ser styr biståndsbeslutens utformning då biståndshandläggare utgår ifrån att äldre ska bo hemma så länge det är möjligt, och att om de kan klara sig hemma även med stora vård- och omsorgsinsatser beviljas ogärna äldreboende. Den individuella behovsprövningen är en annan faktor som styr biståndshandläggarna.

Biståndshandläggarens roll kan dels te sig som omsorgsansvarig och dels som biståndsadministratör vilken har en mer juridisk dimension. Det är den sistnämnda som har störst inflytande i yrkesutövningen.

3.1.5. According to need?

I *According to need?*, en avhandling av Kristina Larsson (2004), beskrivs de faktorer som har varit avgörande för äldre att få hjälp i hemmet eller för att få flytta till särskilt boende. Avhandlingen är baserad på fyra studier ur den s.k. Kungsholmsstudien i vilken alla äldre, boende på Kungsholmen, följts under ett flertal år. Avhandlingen belyser i vilken grad och om man får hjälp i hemmet utifrån kön, civiltillstånd, föräldraskap, demenssjukdom och depressiv sjukdom samt förutsättningar för att få hjälp i hemmet om den äldre inte haft det tidigare, eller för att få flytta till särskilt boende.

Larssons resultat visar bland annat att många äldre får hjälp från både formellt och informellt håll. Både från kommunen, till exempel i form av hemtjänst, och från anhöriga och vänner. Larsson menar att detta kan ses som att den informella hjälpen kompletterar den formella och att den tar vid när viss formell hjälp inte ges.

Närstående kan vara betydelsefullt vid kontakt med myndigheter då till exempel en son företräder sin mor/far, men att detta inte inverkar på möjligheten att få formell hjälp. Äldre med låg eller ingen utbildning samt psykisk ohälsa var den grupp som i minst utsträckning hade hemhjälp.

Larsson skriver avslutningsvis att resultaten visar att man idag som äldre måste vara mycket gammal och bo ensam eller leva ihop med någon som är ännu sämre för att kunna få hemhjälp. Hon skriver även att behov är något som kommit att omdefinieras i samband med de nedskärningar som skedde under 1990-talet. Detta trots att lagen fortfarande är densamma.

3.2. Våra reflektioner kring tidigare forskning

Ovanstående forskning visar att de finns flera faktorer som kan inverka på biståndsbedömningen och att de kan inverka på olika sätt. Genom vår studie hoppas vi kunna se hur detta kan se ut i en mer specifik situation, nämligen vid behovsbedömningen och beslutsfattandet av en fiktiv äldreboendeansökan i Göteborg. Studien är av jämförande karaktär och syftar till att kunna belysa möjliga likheter och skillnader mellan stadsdelar i Göteborg. Detta är inte något som vi har sett tas upp av tidigare forskning. Vi ser därför studien som betydelsefull då den förhoppningsvis kommer att kunna exemplifiera hur det ser ut i just Göteborgs kommun. Vi anser också att detta kan vara intressant att studera då kommunen enligt både kommunallagen (1991:900) och Göteborgs stads riktlinjer (www.goteborg.se) ska eftersträva en lika-behandling av sina kommuninvånare.

3.3. Teoretiska förhållningssätt

Nedan tar vi upp ämbetsmannarollen, relevanta lagar och riktlinjer samt organisationsteori. Vi har valt att utgå från dessa teoretiska förhållningssätt efter att ha fått inspiration från tidigare forskning. Vi anser att de utgör en bra grund för vår studie.

3.3.1. Ämbetsmannarollen

Lundquist (1998) förklarar ämbetsmän som en roll där det innebär att ta ställning till de politiska direktiv som finns och att hantera dem på ett tillfredställande sätt. Fokus ligger på de ämbetsmän som arbetar inom den offentliga sektorn. Lundquists utgångspunkt tas i en realistisk teori som avser att ”återge verkligheten som den är” (a.a. s 27). Lundquist utgår från det som han kallar vår offentliga etos, vilket handlar om de grundläggande antagande som finns i samhället om samhället och vår syn på staten och vad den har för roll, vilket grundar sig på ekonomiska och demokratiska värden.

Rollen som ämbetsman menar Lundquist syftar till att både tjäna och vaka över demokratin och att man i rollen har ett moraliskt ansvar som inte kan förskjutas till andra aktörer som till exempel överordnade. Rollen att vaka över demokratin innebär även en tvetydighet då den som är ämbetsman inte enbart företräder den förvaltning som hon eller han arbetar i utan är också en del av samhället och således även har en medborgarroll. Detta innebär att rollen som ämbetsman är komplicerad då man måste förhålla sig till flera aktörer som återfinns både i förvaltningen och i samhället. Lundquist beskriver att rollen innebär att förhålla sig både till lagen, som utgör en form av stomme i demokratin, överordnade och de medborgare som finns i samhället.

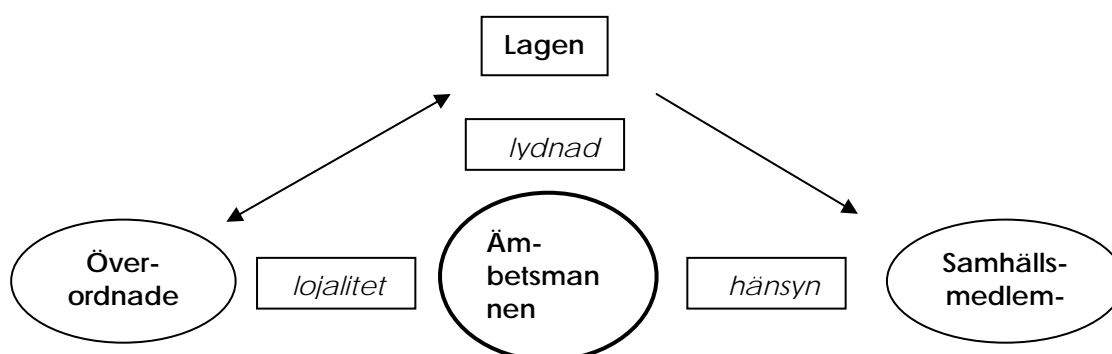

Fig. 1 De etiska relationer som ämbetsmannen har att förhålla sig till (Lundquist 1998, s 106).

Att lyda lagen och samtidigt vara lojal mot överordnande och ta hänsyn till medborgarna i samhället är en komplicerad uppgift. Följden kan bli att det uppstår konflikter till de olika delar som ämbetsmannen har att förhålla sig till och att detta innebär etiska dilemman. Krav ställs på ämbetsmannen från olika håll och det kan också ske samtidigt. Vems krav, eller vilken relation, som då ska ses överordnad kan se olika ut beroende på vilket perspektiv som intas. Lundquist urskiljer fyra olika tankesätt: ämbetsmannaskolan, politikerkolan, expertskolan och intressentskolan.

Ämbetsmannaskolan menar att lagen är det överordnade. Det är den som ämbetsmannen ska använda sig utav och i det arbetet eftersträva objektivitet och rättvisa. I politikerkolan är det förvaltningen som betonas. Förvaltningen arbetar efter den folkvalda regeringens beslut och den kan på så sätt se till att arbetet sker så som folket hade velat. Expertskolan talar för att det är ämbetsmannen som med sina kunskaper har den bästa lösningen och ses därför som en expert. Intressentskolan talar istället för att det är de som berörs av förvaltningen som ska ses som överordnade, dvs. allmänheten, och att de ska ha möjlighet att påverka utgången. När och i vilken situation något av de fyra perspektiven ska användas kan dock vara svårt att avgöra och alla kan komma att behöva användas samtidigt.

3.3.2. Juridiska aspekter

Den mest centrala lagen inom biståndsbedömning är socialtjänstlagen, SoL, (2001:453). I lagens första paragraf, portalparagrafen anges de övergripande målen om människors självbestämmande och integritet, demokrati, jämlikhet, solidaritet och trygghet. Socialtjänstlagen är en målinriktad ramlag. Ramlagen ger kommunerna stor frihet att själva anpassa sina insatser och en alltför detaljerad lagstiftning skulle vara ett hinder. Detta ger beslutsfattarna en frihet att ta hänsyn till individen men även till de lokala bestämmelserna. Socialtjänstlagens viktigaste princip är att ha en helhetssyn på individen och dess behov (Nordström & Thunved 2003). I propositionen 1996/97:124 menas att det krävs ett integrerat medicinskt och socialt synsätt inom äldreomsorgen för att uppnå kvalitet och för att få en helhetssyn. Det poängteras att den äldres behov av kontinuitet och trygghet är viktigt (a.a.).

I kapitel 4 anges rätten till bistånd. Enligt 4 kapitlet 1 § prövas rätten till äldreboende.

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. (SoL, 2001:453 4 kap. 1 §)

Insatserna ska utformas i samråd med den sökande. Rätten till bistånd är dock inte ovillkorlig då man prövar om behoven kan tillgodoses på annat sätt (Nordström & Thunved 2003). Hänsyn måste tas till vilka alternativa resurser som finns inom kommunen. (a.a.) I en kommentar till socialtjänstlagen menar Clevesköld att det även syftar till åtgärder som ligger utanför socialtjänstens ram, exempelvis allmän sjukvård. Privata åtgärder såsom anhörigas insatser kan också tänkas tillgodose den enskildes behov (www.westlaw.se). Kan behoven inte tillgodoses på annat sätt ska bistånd beviljas.

Biståndet ska utformas så att den enskilde får en skälig levnadsnivå. Lindelöf och Rönnbäck (2003) diskuterar kring lagens utformning och att den inte är specifik. De behov som föreligger, och inte kan tillgodoses på annat sätt, ska styra insatsen. I lagen beskrivs dock inte hur hjälpinsatserna ska se ut eller vem som ska ge hjälpen. Det som står är endast att skälig levnadsnivå ska tillförsäkras genom insatsen. Med andra ord är det upp till handläggaren

att definiera skälig levnadsnivå. Uttrycket "livsföring i övrigt" är inte preciserat mer än att skälig levnadsnivå ska tillförsäkras (a.a.). Nordström & Thunved (2003) menar att skälig levnadsnivå betyder att hjälpen som ges inte endast ska täcka grundbehoven utan även vara av viss kvalitet. Utgång ska tas i den sökandes levnadsförhållanden när det avgörs vad som är skälig levnadsnivå. Att fastställa vad som är skälig levnadsnivå är upp till kommunerna själva (a.a.).

Beslut som är tagna om bistånd enligt 4 kap. 1 § får överklagas enligt socialtjänstlagen kapitel 16, 3 §. Överklagan görs hos allmän förvaltningsdomstol (www.westlaw.se). Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv och därför ska rehabiliterande insatser läggas stor betydelse i biståndsbedömningen (Nordström & Thunved 2003).

I kapitel 5 anges särskilda bestämmelser för olika grupper. I paragraf 5:4 anges gruppen äldre människor.

Socialnämnden skall verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra (SoL 2001:453, 5 kap. 4 §).

Propositionen 1996/97:124 visar på att synen på äldres levnadsförhållanden har kommit att ändras. Ensamhet och sysslolöshet sågs som ett problem för äldre vilket upplyftes i förarbeten till socialtjänstlagen. Därför blev det framtida målet att arbeta med kontaktverksamhet och att möjliggöra för aktiv sysselsättning. I propositionen framhålls dock att det visat sig att gruppen äldres umgängeskontakter stämmer överens med övriga befolkningen och att de har tät kontakt med andra människor. Vidare står det att trots att funktionsförmågan, på grund av ålderdomen, kan försämrats på olika sätt har dagens äldre god hälsa, de är aktiva samt är delaktiga i familje- och samhällslivet. (www.westlaw.se) Lindelöf och Rönnbäck (2004) förklarar att denna proposition ledde till att paragrafens mål, att äldre ska få "möjlighet till en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra", togs bort från lagtexten för att sedan återinföras i lagtexten fyra år efter. Det gavs ingen närmare förklaring vid återinförandet (a.a.).

Bestämmelserna i socialtjänstlagen vilar på principerna om självbestämmande och normalisering. De äldre ska genom insatserna ges valfrihet (Nordström & Thunved 2003). I propositionen 1979/80:1 betonas att det är individens vilja och önskemål som ska styra socialtjänsten och inte det omvända, att behoven anpassas efter socialtjänstens utbud. Det individuella och rätten att bestämma över sitt liv ska gälla alla oavsett ålder.

I socialtjänstlagen (2001:453) nämns i 5 kap. 5 och 6 §§ bland annat att kommuner ska arbeta för att det ska finnas särskilda boenden som motsvarar äldres behov samt att det ska bedrivas uppsökande verksamhet (Nordström & Thunved 2003).

Socialnämnden skall verka för att äldre människor får goda bostäder och skall ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service.

Kommunen skall inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd. (SoL 2001:453 5 kap. 5 §)

Förutsättningar ska finnas för äldre som önskar att få bo kvar hemma (Nordström & Thunved 2003). Nordström & Thunved menar att möjligheter finns att erbjuda omfattande insatser i det egna hemmet dygnet runt. Att ha personal i närheten dygnet runt kan vara avgörande för en känsla av trygghet.

Detta framhålls även i propositionen 1996/97:124 att hemtjänsten ska underlätta för äldre att bo kvar hemma, och att det är i enlighet med vad de flesta äldre önskar. Att förstärka möjligheten till kvarboende är därför av betydande vikt även om behovet av vård och omsorg är stort. Det påtalas också att flytt till särskilt boende kan vara en bättre lösning om den äldres

behov, såsom trygghet och tillsyn, inte kan tillgodoses i hemmet. Utgångspunkt tas i den utveckling av hemtjänsten som skett och som lett till att det är möjligt för äldre att bo kvar hemma längre (www.westlaw.se).

I kommunallagen (1991:900) 2 kap. 2 § står att kommuner och landsting ska behandla sina medlemmar lika. Vidare tar regeringsformen (1974:152) i 1 kap. 2 § upp att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Det åligger även det allmänna att trygga rätten till bostad samt att verka för social omsorg, trygghet och en god levnadsmiljö (a.a.).

3.3.3. Göteborgs stads riktlinjer för äldreomsorgen

Det som ovan nämnda lag och proposition talar om tas även upp i de riktlinjer som finns för äldreomsorgen i Göteborgs kommun (www.goteborg.se). Dessa avser främst handläggning av ärenden enligt socialtjänstlagen inom äldreomsorgen. Med äldreomsorg avses insatser riktade till personer över 65 år. Riktlinjerna ska ses som en vägledning för biståndshandläggare och syftar till att öka likabehandling inom kommunen. De är dock endast en vägledning och individuell prövning måste alltid göras.

I riktlinjerna skrivs det att:

När möjligheterna till stöd i ordinärt boende övervägts eller prövats och den sökandes biståndsbedömda behov inte anses kunna tillgodoses genom insatser i hemmet eller i öppna former, prövas om behovet kan tillgodoses inom ett äldreboende.

Målen med biståndsinsatserna är att stödja de målsättningar som uttalats i lagstiftningen och i kommunfullmäktiges inriktningsbeslut. Det handlar bland annat om att de äldre ska kunna leva och bo självständigt under trygga förhållanden, de äldre ska ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra och genom förebyggande insatser ska behovet av särskilt boende minska eller fördröjas. Biståndsbedömningen ska ge en helhets bild av den äldres situation och beakta sociala, fysiska, psykiska, medicinska och existentiella behov. Det står även att insatser ska utformas och genomföras tillsammans med den äldre.

I riktlinjerna står att kostnaderna för äldreboende är höga och att andra möjligheter därför är viktiga att, om möjligt, utreda innan äldreboende blir aktuellt. Vidare står det att för de flesta innebär en flyttning till äldreboende inskränkningar i det normala livet och att andra alternativ som till exempel hemtjänst i många fall kan erbjuda högre livskvalitet än en flyttning till äldreboende.

Där skrivs även att såväl äldre personer som deras anhöriga ofta anser att brist på trygghet och brist på socialt innehåll i vardagen är skäl för flyttning till särskilt boende. Det räcker inte att verksamheten anser att tryggheten är god. Det är viktigt att vara lyhörd för synpunkter från den äldre och de anhöriga och vid behov anpassa insatserna, så att de kan känna trygghet. De äldre har samma behov av sociala kontakter och meningsfull tillvaro som andra. Om meningsfullheten saknas hjälper inte ett gott materiellt omhändertagande. Det står dock att det inte är självklart att socialtjänsten ska eller kan svara för att tillgodose det behovet.

Vidare står det att anhöriga inte har någon laglig rätt till inflytande i en utredning, såvida de inte är den äldres gode man eller förvaltare. De anhöriga kan dock anmäla till kommunen behovet av en utredning och lämna de uppgifter som man anser styrka anmälan. Anhöriga ska även alltid ges möjlighet att lämna sina synpunkter.

3.3.4. Organisationsteori

Dagens samhälle är uppbyggt kring en mängd organisationer. Verksamheter präglas av att

man försöker lösa uppgifter genom målinriktat och formaliserat samarbete. Det finns ingen plats för spontana handlingar. Organisationsteori hjälper oss bland annat att förstå och förklara hur organisationer påverkar oss i våra roller som arbetstagare. Organisationer kan ses som formella strukturer som påverkar aktörernas beteende, val och tankemönster. Vissa organisationsmönster skapar speciella handlingssätt, beslut och tolkningar. Detta kan påverka aktörernas intresse och präglade ett kollektivt handlande för hur val och beslut fattas inom organisationer (Jacobsen & Thorsvik, 2002; Flaa et al., 2006).

Socialtjänsten präglas av en organisationsform som kallas byråkratisk. Följande egenskaper kännetecknar (i mer eller mindre grad) en sådan organisation: klart angivna ansvarsområden, tydlig hierarki, nedskrivna regler och instruktioner följs och dokument bevaras i arkiv. Byråkratin tar inte hänsyn till klientens person, status och liknande när den fattar beslut. Byråkratin kan därför betraktas som en rationell organisationsform där nytta dras av regelverk, precisa instruktioner och rutinoperationer. Den kan dock även anses vara hämmande och stel med tröghet och opersonlighet. Ju striktare en på förhand uttänkt plan följs desto större blir nackdelarna. Den byråkratiska organisationsformen uppfyller inte något av de villkor som beteendevetenskapen anser nödvändig för kreativitet och innovation. Den starka betoningen på kontroll av arbetet leder till att medarbetarna blir mycket noga med att hålla sig till regelverket och att följa reglerna blir ett mål i sig (Jacobsen & Thorsvik, 2002; Flaa et al., 2006).

Ett centralt område inom organisationsteori är teorier om hur beslut fattas. Det finns olika typer av beslutsmodeller. En av dem är rationella beslutsmodeller. I dessa kännetecknas beslutsfattandet av målinriktning och rationalitet. Beslutsfattarna handlar efter beslutsmodeller som ska bidra till att förverkliga mer eller mindre uttalade mål. Det kännetecknas av rationella övervägande av den enskilde beslutsfattaren. Man lägger vikt vid insamling av korrekt information för att fatta korrekta beslut. Det finns två typer av rationella modeller, konsekvensorienterade och regelorienterade. Konsekvensorienterade fokuserar på beslutets konsekvenser. Den regelorienterade lägger vikten vid givna regler och konsekvenserna har där liten eller ingen betydelse. Konsekvenserna ska redan vara inbyggda i reglerna. Beslutsfattarnas viktigaste uppgift är att tillämpa reglerna på ett korrekt sätt. Det förutsätter att det finns en uppsättning regler som beslutsfattaren kan följa för att se hur han ska handla i konkreta situationer. Dessa kan vara mer eller mindre detaljerade. Här kan det vara lätt för beslutsfattaren att gömma sig bakom regler, att hänvisa till att man följt praxis och falla tillbaka på tidigare lösningar (Jacobsen & Thorsvik, Jan, 2002; Flaa et al., 2006).

4. Metod

Nedan presenterar vi vårt metodologiska tillvägagångssätt. Här tar vi upp hur vi genomfört vår studie. Vi berör bland annat vilken analysmodell vi utgått ifrån samt vilka urval, avgränsningar och etiska överväganden vi gjort. Vi presenterar även våra teman och begrepp.

4.1. Det deduktiva arbetssättet

Vi har i vår studie valt att använda oss av ett deduktiv arbetssätt. Den deduktiva arbetsmetoden innebär att en teori ligger till grund för forskningsprocessen. Teorin är vägledande och avgörande för vad som är av vikt att inrikta sig på i studien. Motsatsen är det induktivt arbetssättet. Det innebär att man låter begrepp och teorier urskönjas i det material som insamlas. Även en kombination av deduktiv och induktiv arbetsmetod är möjligt (Larsson 2005).

Den teori som vi valt att använda oss av som bakgrund vid utformandet av våra teman är Lundquists (1998) beskrivning av ämbetsmannens roll. Teorin har varit vägledande vid utformandet av våra teman och vår intervjuguide samt under analysen och tolkningen av vårt material. Att ha låtit en teori utgöra grunden för vår studie har hjälpt oss att ringa in de områden som är betydelsefulla för att få svar på våra frågeställningar.

4.2. Val av metod

Vi har noga övervägt vilken metod som bäst lämpar sig för vårt ändamål. Först var vi inne på att ha en kvantitativ metodstrategi i form av en enkät där vi kunde jämföra alla stadsdelar i Göteborg. Vi ansåg dock att vi då skulle gå miste om det djup vi ville åt och inte få så detaljerat om hur de resonerade kring bedömningen och beslutet. För att komma åt det och för att på bästa sätt kunna besvara våra frågeställningar så valde vi en kvalitativ metodstrategi. Den kvalitativa metoden försöker nå kunskap och förståelse för individens upplevelser utifrån hennes egna ord, beskrivningar, tankar, känslor, minnen, kunskaper och tolkningar. Man försöker se världen med den andres ögon. Via en reflektionsprocess försöker man förstå hur den andre tänker, känner och upplever världen (Larsson 2005). Detta ansåg vi behövas för att uppnå vårt syfte med undersökningen. Det finns olika kvalitativa metoder som lämpar sig för denna studie. Ett alternativ var att göra fokusgrupper men efter övervägande valde vi bort det då vi var tveksamma till om vi skulle få fram deras individuella åsikter i grupp. Vidare ansåg vi att det skulle bli svårt att få ihop någon tidpunkt där alla kunde delta. Vi har istället valt att använda oss av enskilda intervjuer där vi till vår hjälp använde oss av en vinjett.

4.3. Kvalitativa intervjuer

Intervjuer är särskilt lämpliga när man vill studera människors syn och upplevelser kring ett visst ämne och med hjälp av intervjuerna låter man personen beskriva sina attityder, tankar, känslor och kunskaper kring detta. Genom intervjun kan intervjupersonerna förmedla sitt eget perspektiv med egna ord (Kvale 1997).

Intervjuerna hade ett explorativt syfte. En explorativ intervju är ofta öppen och inte alltför strukturerad. Vår intervjuform var alltså halvstrukturerad och omfattade våra teman, begrepp och förslag till relevanta frågor. Samtidigt har det funnits utrymme för förändring och variation för att anpassa frågornas formulering och ordningsföljd utifrån varje enskild intervju. Att ändå ha en viss struktur i intervjusituationen kan behövas för att hålla sig inom ramen för ämnet och att underlätta den senare analysen (Kvale 1997).

Intervjuguiden (bilaga 4) skapades utifrån frågeställningarna, tidigare forskning och teorier och hade ett antal öppna underfrågor. Intervjuguiden blev som en slags checklista för

att täcka in det relevanta området, en mall för att få med allt som ska tas upp under intervjun (Larsson 2005).

4.4. Vinjettmetoden

En vinjett är en kort historia som beskriver en situation, ett skeende eller en person. Huvudkomponenterna i vinjettmetoden är den inledande berättelsen och respondenternas reaktioner på den (Jergerby 1999). Vi valde att använda oss av vinjettmetoden i vår studie då den kunde hjälpa oss att komma närmare vårt syfte att studera biståndshandläggarens val och bedömning i en situation. Vi har försökt göra vår vinjett så verklighetsnära som möjligt för att det ska bli ett trovärdigt fall. Vi har strävat efter att göra den enkel och därmed lätt att följa. Vi tänkte att vinjetten kunde utgöra en bra utgångspunkt och grund i våra intervjuer för att sedan kunna kompletteras med respondenternas funderingar kring biståndsbedömning.

Det finns både för och nackdelar med metoden. En styrka är att respondenterna ställs inför samma fall, vilket gjorde det möjligt för oss att se likheter och skillnader i deras bedömning. Något man dock får ha i åtanke är att de ställs inför en hypotetisk situation vilket utgör en risk för att det inte blir realistiskt. Att vinjetten och dess kontext är hypotetisk menar vissa är en fördel då det breddar perspektivet hos respondenten. Samtidigt hävdar andra att det bidrar till en forcering av ställningstaganden som inte stämmer överens med det faktiska handlandet (a.a.). I våra intervjuer avslutade vi med att fråga om de tyckte att det var ett verklighetstroget fall, samtliga av våra respondenter kunde känna igen fall som vårt utifrån sin egen yrkesutövning.

Grunden för vår vinjett var en fiktiv person, Anna. Hon var enbart en produkt av vår fantasi och eventuella liknelser med verkligheten är bara tillfälligheter. Vinjetten byggde dels på vår egen erfarenhet av hur det kan se ut i verkligheten, men också på det som står i socialtjänstlagen (2001:453) om rätten till bistånd samt bestämmelser för äldre (4 kap. 1 §, 5 kap. 4,5 §§).

4.5. Urval

Den kvalitativa metoden som vi valde att använda oss av, avser mer att ge exempel på hur verkligheten kan se ut till skillnad från den kvantitativa studien som syftar till att ge en mer generell bild. Vid den kvalitativa studien kan man därför använda en mer selektiv modell när det gäller urval och det finns inga egentliga regler för vilka som väljs ut även om det finns olika tillvägagångssätt som är mer vanliga (Svenning 2003). Larsson (2005) talar om ett tillvägagångssätt som kallas maximerat urval och som innebär att de som valts ut ger en beskrivning av en relativt vanlig företeelse. Detta innebär att olika bilder kan ge sken åt en företeelse.

Vi har i vår urvalsprocess använt oss av något som liknar en maximerad urvalsmodell. Genom att intervjua biståndshandläggare från olika stadsdelar kunde vi få olika vinklar av det som sker vid behovsbedömning och beslutsfattande vid en ansökan om äldreboende för äldre, vilket vi bedömer vara en relativt vanlig och normal händelse för biståndshandläggare inom äldreomsorgen. Vi har dock även använt oss av slumpmässigt urval då vi lottat fram vilka stadsdelar som fått erbjudande om deltagande.

När vi skulle göra vårt urval beslöt vi oss för att avgränsa oss till Göteborgs kommun. Detta grundade sig i vårt syfte som är att se vilka möjliga likheter och skillnader som kan finnas mellan olika stadsdelar i Göteborg. I Göteborg finns 21 stadsdelar. När det gäller äldreomsorgen är de organiserade i fem olika geografiska områden. I dessa områden sker ett visst samarbete kring exempelvis äldreboenden. Då vi ville ha en viss spridning valde vi att genom slumpmässig lottning tillfråga en stadsdel i varje område om två biståndshandläggare där kunde tänka sig att ställa upp. Vi ville gärna att två från varje stadsdel skulle delta då det kun-

de ge en djupare bild av den stadsdelen. Detta skulle bli tio intervjuer totalt, vilket vi bedömde som rimligt för att kunna belysa det vi vill undersöka. I vår slumpmässiga utlottning utslöt vi tre stadsdelar där vi själva praktiserat och/eller arbetat som biståndshandläggare.

I ett första led kontaktade vi äldreomsorgschefen i lottad stadsdel (bilaga 1). Om denne accepterade vår förfrågan var vår tanke att vi skulle skicka ett e-mail (bilaga 2) till biståndshandläggarna i den stadsdelen och att de av dem som var intresserade sedan skulle kontakta oss. Detta har dock inte riktigt fungerat då äldreomsorgscheferna i de flesta fall själva pratat med handläggarna och undersökt om de är intresserade eller hänvisat till enhetschefen som då i sin tur pratat med biståndshandläggarna. Vi har sedan fått namn på den/de inom en stadsdel som vill delta via enhetschefen, äldreomsorgschefen eller av den/de som vill delta. E-målet (bilaga 2) riktat till biståndshandläggarna skickades därför enbart till dem som kom att delta.

Av de tillfrågade stadsdelarna tackade fem stadsdelar nej, en svarade inte alls. I de fallen lottades en ny stadsdel ut och fick en förfrågan. Totalt kom sju respondenter från fyra stadsdelar att delta. Sex av dessa var biståndshandläggare, en var enhetschef. Denna fattade dock beslut om särskilt boende i den stadsdelen. Med hänsyn till den tidsram som vi hade att förhålla oss till under vår datainsamling samt att vi anser att de intervjuer vi genomfört ger svar på våra frågor, beslöt vi oss för att inte kontakta fler stadsdelar.

4.6. Avgränsning

Enligt Lilja (2005) bör man undersöka något man tycker är viktigt och verkligen vill veta. Till en början hade vi en hel del intressanta frågor vi ville ha svar på om äldreomsorgen. För att denna undersökning skulle bli genomförbar var vi tvungna att avgränsa den på olika sätt, då äldreomsorgen är stort område. Vår frågeställning har vi avgränsat genom att fokusera på biståndsbedömningen vid en äldreboendeansökan. Trots att fler faktorer kan inverka på biståndsbedömningen har vi i vår avgränsning valt ut tre teman som vi undersöker. Exempelvis inverkar även vem biståndshandläggarens erfarenhet, ålder etc. Vi ansåg att det vore intressant att undersöka hur dessa faktorer kan spela in i biståndsbedömningen, men på grund av vår tidsram är detta något vi valde bort. Vi avgränsade även undersökningen genom att välja ut några stadsdelar i kommunen för att jämföra dem, istället för att göra en totalundersökning.

4.7. Genomförandet av intervjuer

Vi var två stycken som intervjuade vid varje intervjutillfälle. Den ena hade en mer aktiv roll och ställde frågor samtidigt som den andra försäkrade sig om att alla relevanta frågor blev ställda. Sammansättningen varierade så att alla tre av oss fick möjlighet att intervju och vi fick alla turas om att inta både den aktiva och den mer passiva rollen. Vi intervjuade två handläggare inom en stadsdel samma dag. Vi var alltid samma par som intervjuade i en stadsdel. För att intervjuernas upplägg inte skulle skilja sig åt alltför mycket mellan stadsdelarna, på grund av våra olika konstellationer, fick den av oss två som redan medverkat vid intervjuerna i den första stadsdelen börja ha den mer aktiva rollen under första intervjun i den andra stadsdelen. För att sedan inta den mer passiva rollen under andra intervjun. Vi tror att eftersom alla av oss har medverkat under intervjuerna så kan det vara en hjälp vid analysen, då alla har erfarenhet av hur intervjuerna gick till.

Vi började intervjuerna med att tydliggöra studiens upplägg och även påminna om syftet med undersökningen, vilket de redan tidigare fått veta genom vårt brev (bilaga 2). Vi informerade dem även om hur vi följer de etiska forskningsprinciperna. Intervjuerna ägde rum inne på biståndshandläggarnas kontor eller i ett närliggande samtalsrum. Då vi intervjuade använde vi oss av bandspelare som är det vanligaste sättet att registrera intervjuer på. Man kan då koncentrera sig på ämnet och dynamiken i intervjun. Att använda bandspelare vid kva-

litativa intervjuer möjliggör att datainsamlingen blir mer korrekt och undersökaren kan använda sig av utförliga och ordagranna citat från intervjupersonen (Larsson 2005). Då vi tagit upp de frågor som anses vara relevanta har frågan ställts om det finns något ytterligare som intervjupersonen tänker på. Det kan ge en möjlighet för dem att ta upp frågor som de tänkt på eller undrat över i intervjun (Kvale 1997).

4.8. Analysmodell

Kvalitativa analyser syftar till att sortera och hitta mönster (Svenning 2003). Det finns inga enkla och tydliga metodregler för hur en kvalitativ analys ska genomföras. Man måste själv finna en strategi för att kategorisera sina data och identifiera mönster och viktiga kopplingar mellan olika beskrivningar (Larsson 2005).

Analysen kan ske i olika former. Den vanligaste formen av intervjuanalys är förmodligen en användning ad hoc av olika angreppssätt och tekniker för att skapa mening i resultatet. Genom detta tillvägagångssätt används ingen standardmetod för analysen av hela intervjumaterialet utan det växlar mellan olika tekniker. Man kombinerar olika infallsvinklar. Det kan innebära att man lägger märke till mönster och teman, att man ställer samman och skapar metaforer och att man räknar yttranden som anger olika attityder till ett fenomen. Man kan också göra jämförelser, skapa kontraster och visualisera resultatet i flödesdiagram. Vidare kan man även göra djupare tolkningar av vissa yttranden eller omvandla delar av intervjun till berättelser. Genom denna teknik kan man i intervjuer där man först inte ser någon samlad innebörd finna förbindelser och strukturer som får betydelse för studien (Kvale 1997; Larsson 2005). I analysen använde vi oss av detta tillvägagångssätt för att göra kopplingar mellan teori, tidigare forskning och intervjumaterialet. Intervjucitat användes som illustration och belysande exempel.

En analytisk jämförelse var en modell vi valde att använda oss av då vi ansåg att det passade vårt syfte bra. Vår analytiska jämförelse gjorde vi genom att vi letade efter skillnader och likheter (Svenning 2003).

Vår analys hade sin utgångspunkt i beskrivningar kring de teman som var i fokus. Man kan analysera varje intervjuperson för sig, eller som vi valde att göra, direkt analysera flera i ett sammanhang och som grupperas under ett visst tema (Larsson 2005).

4.9. Våra teman

Våra teman är den äldre, lagstiftningen och organisationen ². Temana har sitt ursprung i de olika delar som ämbetsmannen har att förhålla sig till enligt Lundquist modell (se figur 1, s 8). När vi namngav våra teman inspirerades vi av Norman och Schöns (2005:4) ordval. Den äldre (65+) motsvarar det som Lundquist kallar samhällsmedborgare, lagstiftningen motsvarar lagen och organisationen lät vi utgöra det som Lundquist benämner överordnande. Ämbetsmannen är hos oss den biståndshandläggare som vi har intervjuat.

Vi tänker oss att biståndshandläggaren befinner sig i mitten. På den ena sidan har hon ³ att förhålla sig till den äldre som ansöker om äldreboende. Dennes behov och önskningar liksom det eventuella nätverk som kan finnas runt den äldre. På den andra sidan finns organisationen som hon jobbar i. Denna innefattar chefen, ledningen och kollegor, men även politiska

² Vi väljer att läsa Lundquist modell från vänster till höger då vår utgångspunkt är den ansökan om boende som den äldre gör.

³ Vi väljer att skriva hon när vi talar om biståndshandläggare då det enbart var kvinnliga handläggare som vi intervjuade.

riktlinjer och ekonomi. Över biståndshandläggaren finns socialtjänstlagen. Lagen säger att den äldre kan ansöka om äldreboende och med stöd av den fattas beslut om den äldre beviljas detta eller inte. Lagen talar också om samhällets grundläggande syn på människor och deras rättigheter, men också mer specifikt om vilka mål som ska eftersträvas när det gäller äldre. Alla dessa delar har en biståndshandläggare att förhålla sig till i sitt arbete (Nordström & Durnér 5:2003). Med detta vill vi förtydliga att rollen som handläggare är komplicerad med många olika delar att förhålla sig till.

Under varje tema har vi två begrepp, totalt sex stycken. Dessa avser att förtydliga våra teman och det vi avser att belysa med vår studie. Begreppen är hämtade från tidigare forskning, lagen samt teorier som redovisades i föregående kapitel. Även vårt syfte och vår egen förståelse i form av egen erfarenhet från biståndshandläggning utgör bakgrund till våra begrepp. Temana och begreppen har utgjort stommen i utformandet av vår intervjuguide. Under dessa har vi sedan ställt frågor för att söka ringa in det vi vill veta (bilaga 4). Teman och begreppen ligger även till grund för vår analys. Schematiskt kan våra teman, begrepp och deras innebörd beskrivas på följande sätt:

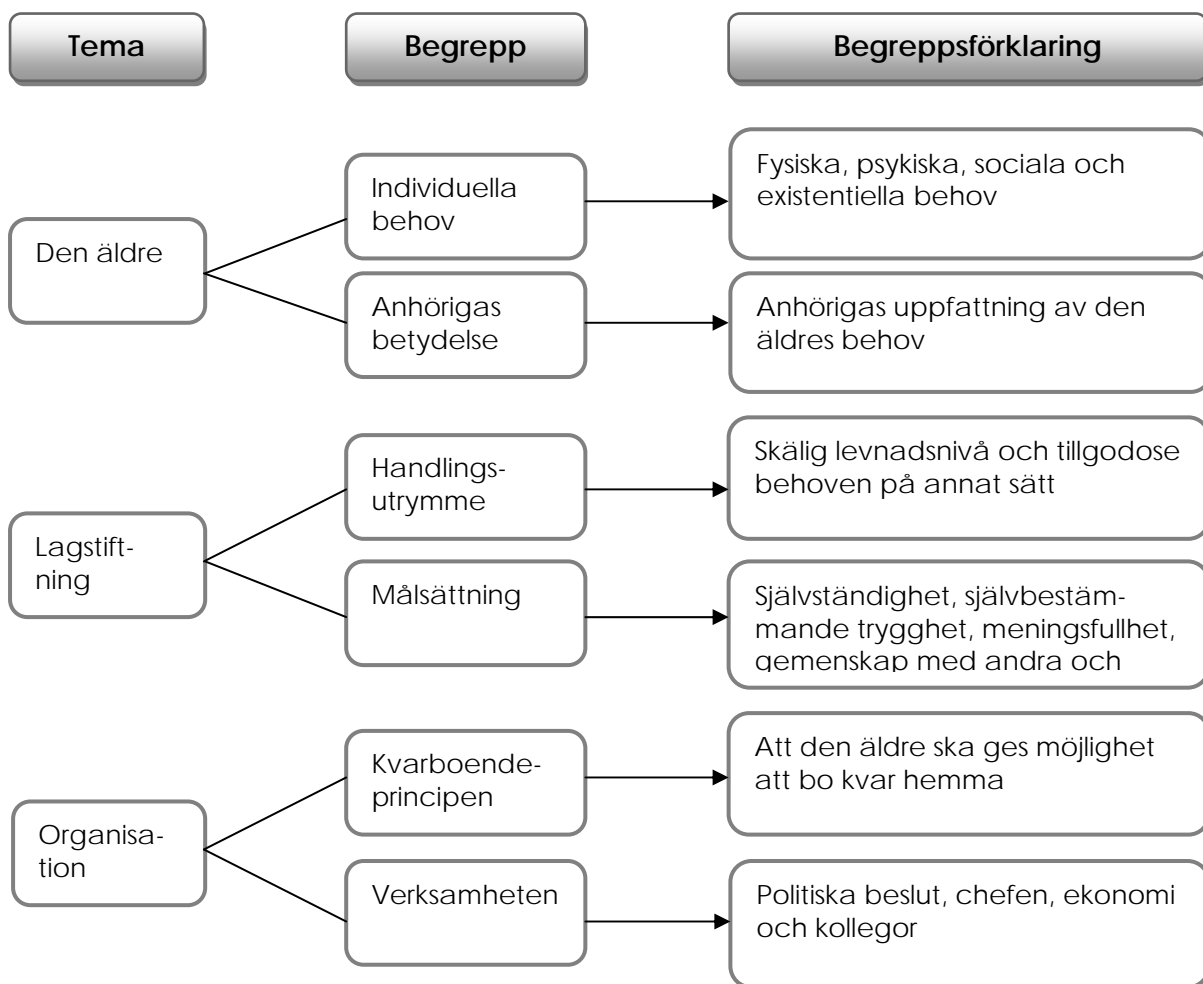

Fig. 2 Våra teman, begrepp och begreppsförklaringar

4.10. Validitet

Svenning (2003) skiljer på inre och yttre validitet. Den inre validiteten innefattar upplägget av studien och kopplingen mellan empirin och teori. Vårt sätt att bedöma validiteten i vår studie

sker genom så kallad "face validity". Med det menas att vi utifrån våra personliga bedömningar ser att en koppling mellan empirin och teorin verkar finnas. Den yttre validiteten består av studiens koppling till den vetenskapliga kontexten och möjlighet till generalisering (a.a.).

Enligt Kvale (1997) innebär validering tre saker: att kontrollera, att ifrågasätta samt att teoretisera. Att medvetandegöra vår förförståelse kan bidra till att vi med kritiska ögon kan se vår analys av resultaten. Validering av undersökningen ska genomföras under samtliga stadier i forskningen (a.a.). Vi har därför från första början då vi formulerade vårt problemområde frågat oss vad vi vill undersöka och hur vi ska ta reda på det. Då den tidigare forskningen och olika teorier berörde det ämne vi ville undersöka tyckte vi att våra teoretiska utgångspunkter väl kunde förankras till våra forskningsfrågor. Vi diskuterade en hel del om hur vi skulle gå tillväga för att få svar på våra frågor. De metoder vi använde oss av tycker vi är valida för den kunskap som vi ville ha fram. Möjligen skulle validiteten kunna stärkas om vi använt oss av fler metoder för att stärka våra resultat (a.a.). Under genomförandet av intervjuerna har vi i enighet med Kvales resonemang ifrågasatt meningen i det som sägs och vilken kvalitet själva intervjuandet håller. Vid resultatsammanställningen såg vi bland annat att temana hade fått olika utrymme i intervjuerna, vilket kan ha haft en inverkat på validiteten när vi senare jämfört stadsdelarna.

Både Kvale och Svenning tar upp risken med att våra tolkningar av vad vi fick fram för svar och vilka frågor vi valde att ställa kan påverka validiteten. De menar att hela forskningsprocessen innefattar våra tolkningar av verkligheten. Svenning menar att materialet antingen kan feltolkas eller återkopplas felaktigt till teorin i analysen.

Att vi använde oss av vinjettmetoden kan ge studien en god inre validitet då respondenterna utgick ifrån samma referens i sina svar. Den yttre validiteten, att resultaten går att överföra till verkligheten, är däremot mer begränsad vid användningen av vinjettmetoden. Den yttre validiteten kan styrkas genom olika sätt. Tidigare studier kan visa vilka variabler som är viktiga i en bedömning. En nödvändighet är att vara noggrann i förarbete och att sedan även använda expertbedömning av vinjetten samt följdfrågorna så att eventuella oklarheter får möjlighet att komma fram (Jergeby 1999). Vi har låtit en erfaren biståndshandläggare, som inte deltagit i studien, få komma med sina kommentarer på vinjetten och vår intervjuguide innan vi påbörjade våra intervjuer. Detta tillsammans med att vi har tagit del av tidigare studier anser vi stärker vår validitet.

Validiteten i vårt arbete kan ha kommit att påverkats genom att respondenterna visste att de skulle komma att bli jämförda med andra. Detta kan ha medfört att de svar vi har fått inte helt överensstämmer med hur de hade handlat i en verklig situation. Det faktum att vi sammanfört två respondenters svar kan också påverka validiteten då det inte ger utrymme för den variation som kan finnas inom en stadsdel. Det framkom även i någon stadsdel att de respondenterna där diskuterat fallet innan vår intervju. Detta kan eventuellt ha påverkat deras svar.

4.11. Reliabilitet

Undersökningens reliabilitet, dvs. tillförlitlighet, rör hela forskningsprocessens stadier enligt Kvale (1997). Vi har beaktat vår roll som forskare i undersökningen. Vi som intervjuare var det viktigaste instrumentet under själva intervjusituationen. Hur vi är som personer, vår ålder, kön liksom vår tidigare kunskap påverkar också intervjun och själva undersökningen (a.a.). Svenning (2003) menar att intervjuareffekten kan visa sig genom att man endast med minspel och tonfall styr intervjun i en oförutsägbar riktning. Då vi var tre personer ansåg vi att det var nödvändigt att skriva ut intervjuerna ordagrant vilket vi anser stärker reliabiliteten. Vi är tre olika personer vilket i princip innebär tre olika perspektiv. Därför hade vi troligtvis olika syn

på vad som var viktigt att ta med och hur vi valde att formulera texten. Det resultat vi valde att redovisa fördes kontinuerligt en diskussion om.

Vinjettmotoden gör att respondenterna ställs inför samma kontext, det gör att undersökningstillfället standardiseras. Genom standardiseringen minimeras även intervjuareffekten (Jergerby 1999). Vi använde oss dock inte av en standardiserad intervju utan vi mätte respondenternas bedömning med en kvalitativ intervju med semistrukturerade frågor. Vinjettmotoden gjorde att vi i resultatet fick fram respondenternas tankar om hur de skulle uppträda i ett visst fall. Det handlar alltså om en föreställning om bedömningen av sitt eget handlande och situation. Vinjettmotoden gör att respondenterna kan ställa sig någorlunda utanför och iaktta och bedöma en situation. Somliga menar att informationen som ges därför inte är pålitlig (a.a.). Då vi i vårt fall inte var ute efter ett exakt värde kan man anta att motoden är användbar. Att vi har använt oss av en vinjett kan vi se som något som både stärker och försvagar reliabiliteten. Det förstärker den, anser vi, då alla stadsdelarna har utgått ifrån samma situation. Ingen har på det sättet fått mer eller mindre information än andra. Det som vi ser kan försvaga reliabiliteten genom användandet av vinjetten, är att vi inte vet hur noggrant stadsdelarna har tagit del av den innan vi intervjuade dem.

4.12. Generaliserbarhet

Generalisering kan göras på olika sätt. Ett sätt är att forskaren tillhandahåller belegg för att bedöma om resultaten från en undersökning kan överföras till andra situationer (Kvale 1997). Kvale framhåller att en generalisering kan göras då man gör en teoretisk analys. Vi gjorde detta genom att knyta an våra resultat på tidigare forskning och teorier.

De resultat vi har kommit fram till i vår undersökning överrensstämmer med den tidigare forskning som vi tagit del av. Detta tycker vi talar för att resultaten till viss del är generaliserbara. Våra resultat är vad som framkommit ur en kvalitativ studie med fyra stadsdelar i Göteborg. Det är därför ett mindre material som har gett oss våra resultat. Det vi såg i vår studie bör därför inte ses som något generellt i den betydelsen att det blir ett faktum. Variationer kan förekomma som inte visat sig i vårt material, vilket läsaren bör håll i minnet.

4.13. Etiska överväganden

Det är av stor vikt att vetenskapliga studier uppvisar en god etik. I kvalitativ forskning krävs det att man noga tar hänsyn till etiska överväganden då man ofta får förtroenden och mycket privat information från sina intervjupersoner (Larsson 2005). Även Kvale (1997) tar upp etiska överväganden och menar att man brukar tala om tre etiska riktlinjer som man bör ta hänsyn till. Dessa är informerat samtycke, konfidentialitet och konsekvenser. Vidare menar Kvale att etiska frågor bör tas under övervägande under hela forskningsprocessen, från undersökningens början och fram till slutrapporten.

Vi har i vårt arbete främst utgått från det humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsområdets föreskrifter som Vetenskapsrådet (www.codex.vr.se) tar upp. Dessa föreskrifter tar upp fyra huvudkrav:

Informationskravet: Forskaren ska informera de berörda om forskningens syfte. De ska även informeras om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan.

Samtyckeskravet: Deltagarna har rätt att själva bestämma över sin medverkan då det gäller om, hur och på vilka villkor de skall delta. De ska vidare kunna avbryta utan några negativa följder.

Konfidentialitetskravet: Uppgifter om de deltagande ska ge största möjliga konfidentialitet och bevaras så obehöriga inte kan ta del av dem.

Nyttjandekravet: Uppgifter som samlats in för forskningsändamål om enskilda personer får endast användas till det. Intervjupersonerna informerades om att uppgifterna endast skulle användas till forskningsändamål och vår uppsats.

Vi har under arbetet med denna studie strävat efter att så långt det är möjligt följa ovanstående principer. Vi har informerat intervjupersonerna som deltar i studien om vad som var syftet med undersökningen och hur den i stort var upplagd. Vidare informerades de om att deltagandet var frivilligt och att de kunde avbryta deltagandet utan att behöva ange något skäl. Intervjupersonerna fick information om att vi inte skulle redovisa några uppgifter som kunde avslöja deras identitet. Inga namn eller vilka stadsdelar som är delaktiga har nämnts. Dock är det svårt att garantera fullständig anonymitet. De bandade intervjuerna har behandlats och förvarats så obehöriga inte har kommit åt dem. När arbetet är avslutat kommer banden och utskrifterna att raderas. I flertalet av våra stadsdelar har vi intervjuat två handläggare. För att de inte ska kunna se vad den andre sagt har vi därför valt att inte namnge stadsdelarna (stadsdel 1, stadsdel 2 osv.) i resultat och analys. För att säkra konfidentialiteten ytterligare har vi valt även att redovisa svaren utifrån stadsdelarna och inte respondenterna. Att vi gjort på det sättet beror på att vi i en stadsdel endast intervjuade en handläggare och inte två. Vi övervägde risken att den handläggarens svar annars skulle kunna gå att känna igen exempelvis av sina arbetskamrater som möjligen skulle kunna veta att vi har varit där och intervjuat. Eftersom det är stadsdelar vi vill jämföra och inte handläggare har detta sätt att redovisa resultatet på inte gått emot vårt syfte. Det har gått att göra så eftersom respondenterna svarar bedömt och resonerat likartat kring vårt fall om Anna inom varje stadsdel. I de fall som respondenternas svar inom en och samma stadsdel har gått emot varandra har vi dock redovisat det.

Vi har även haft i åtanke att chefens samtycke till undersökningen kan innebära press på de anställda att delta och att detta var något som kan ha påverkat deras svar. Detta är något som Kvale (1997) benämner som konsekvenser.

5. Resultat & Analys

Nedan följer redovisningen av vårt resultat. Resultatredovisning består av de delar av biståndsbedömningen som vi valt att undersöka. Dessa är indelade under våra tre teman den äldre, lagstiftningen och organisationen som i sin tur är indelade i våra begrepp individuella behov, anhörigas betydelse, handlingsutrymme, målsättning, kvarboendepincipen och verksamheten. Under varje begrepp redovisar vi resultatet med belysande citat. Därefter följer vår analys som tillhör det aktuella begreppet. Resultatet avser inte att göra anspråk på att kvantifiera hur många som tyckte vad. Det avser istället att belysa möjliga skillnader och likheter.

5.1. Den äldre

5.1.1. Individuella behov

I intervjuerna framkommer det att samtliga stadsdelar har en likartad syn på Annas behov. De resonerar alla kring hennes fysiska så väl som hennes psykiska behov. De har dock olika tankar kring hur man ska tillgodose dem. De flesta anser att de fysiska besvären kan bistås med hemtjänst, en stadsdel anser dock att det inte kan göras så mycket mer för Anna i hemmet. En stadsdel resonerar kring att det kanske inte är någon större nytta med utökad hjälp då Anna redan har omfattande sådan. Vidare tänker de att Anna faktiskt är gammal och av deras erfarenhet så orkar man då inte hur mycket som helst. Alla anmärker på hennes viktminskning och förslag som mer hemtjänst och sällskap vid måltiderna framkommer. En stadsdel betonar mer än de andra hennes syn och hörselnedsättning. De bedömer även att det föreligger fallrisk.

Att Anna visar tecken på att inte vara sig lik, tolkas olika. Några stadsdelar funderar kring en depression. En stadsdel tar upp att det istället kan handla om en naturlig avveckling. De menar att det är naturligt att man tacklar av och inte har samma intresse för sådant man tyckt om innan, och inte är likadan livet ut. De nämner vidare att det kan handla om en slags mental förberedelse. Många tar här upp att det är viktigt att kunna utesluta demens vid uppvissat ändrat beteende. En stadsdel tar även upp att Annas bristande intresse för sociala aktiviteter kan bero på hennes syn och hörselnedsättning. Alla tar upp hennes oro och otrygghet som central. Även om de ser hennes fysiska besvär så anser de att mycket av problematiken ligger på den mentala delen.

Även om jag ser här att hon är ostadig och det, men allt sånt går alltid att rätta till om det finns en livsgnista.

Men det finns ju faktiskt personer som fysiskt klarar mycket men har så stor ångest och oro och just det här de äter inte, de går ner i vikt, de bara försvinner om man säger så.

Flera nämner att de ser en attitydförändring kring hur man ser på behov, att det nu tas mer hänsyn till de psykiska behoven vid bedömningar av äldreboendeansökningar.

Det är också själva den ideologin som råder nu att man ska va...man ska se mer på just den här isoleringen, ensamheten, att du kanske inte behöver ha så väldigt mycket hjälpinsatser i hemmet utan man ska se då även på den biten att nån känner sig, är rädd, känner sig otrygg och såna saker. Så att det liksom har vänt lite nu då att vi ska bli lite mer ...öppna för det då.

Analys

Lundquist (1998) tar upp att ämbetsmannen kan ses som en expert, utifrån expertskolans tanke sätt, eftersom den med sina kunskaper och erfarenheter har den bästa lösningen. Detta kan

belysas i våra intervjuer genom att biståndshandläggarna utifrån sina kunskaper och erfarenheter bedömer hur de ser på Annas behov, de blir någon slags expert. Till exempel tar en stadsdel upp att med deras erfarenhet som stöd menar de att gamla oftast inte orkar hur mycket som helst.

I Göteborgs stads riktlinjer står det att utredningen ska ge underlag för en helhetsbedömning av den äldres situation. Sociala, fysiska, psykiska, medicinska och existentiella behov ska beaktas. I vårt resultat framkommer att stadsdelarna tar hänsyn till dessa behov. Dock ser det lite olika ut vilka behov som vägs in i utredningen. Speciellt en stadsdel nämner det existentiella behovet i form av en naturlig avveckling och en mental förberedelse.

Vidare tar riktlinjerna upp att såväl äldre personer som deras anhöriga ofta anser att brist på trygghet är skäl för flyttning till särskilt boende. Trygghet är något som våra respondenter lägger stor vikt vid. Det är vid Annas oro och otrygghet som samtliga lägger tyngdpunkten.

5.1.2. Anhörigas betydelse

När det gäller betydelsen av anhörigas uppfattning nämner flera stadsdelar att det är viktigt att väga in vad de anhöriga tänker och tycker, att de kan förstärka bilden av den enskildes situation. De anhöriga ses som betydelsefulla komponenter för den äldre, att de kan utgöra en resurs. Därför anser flera av stadsdelarna att det är viktigt att samarbeta med de anhöriga genom att lyssna och jobba med dem. Dock anser samtliga stadsdelar att det i första hand ska tas hänsyn till den äldres egna åsikter.

Man väger ju alltid in det, vad de anhöriga tänker och tycker. Men det är ju alltid den enskilde som kommer främst. Det är ju den personen det handlar om...och ibland tycker faktiskt de anhöriga olika än vad den enskilde tycker och då är det den enskilde som, dess önskan som väger tyngst givetvis.

Något annat som framkommer är dock att det inte alltid är så lätt att veta vem som egentligen gjort ansökan. Det är viktigt att inte låta de anhörigas egna behov och vilja vara det som styr.

Dels får man ju försöka bedöma hur mycket som är barnens egna ångest, vad har de för relation, är det så att barnen vill sin mammas bästa eller är det de egna behoven som styr.

Analys

Lundquist (1998) tar i tankesättet om intressentskolan upp att de som berörs ska ha möjlighet att påverka utgången. Vi ser att de anhöriga i stor utsträckning har egenskaper som berörda. Flera stadsdelar nämner att de anhöriga ses som betydelsefulla komponenter och att man försöker jobba med dem.

Vi ser att stadsdelarna har en liknande syn på anhörigas betydelse. I Göteborgs stads riktlinjer står det att anhöriga inte har någon laglig rätt till inflytande vid utredning men att de ska ha möjlighet att lämna sina synpunkter. Detta verkar stämma väl överens med vårt resultat då flera stadsdelar tar upp att de främst utgår från den äldre men att de samtidigt ändå lyssnar på de anhörigas åsikter.

Nordström och Dunér (5:2003) tar upp att vägen från ansökan till beslut kan ses som en jämningsprocess. Biståndshandläggaren försöker bland annat jämka mellan den äldres och de anhörigas uppfattning om den äldres behov av hjälp. Vårt resultat bekräftar detta genom att flera stadsdelar framhåller att de försöker lyssna och jobba med de anhöriga. Vidare tar författarna upp att det är den äldres vilja som gäller men att det är svårt att veta vad den äldre vill och hur mycket de blivit påverkade av anhöriga. Detta problem framkommer även i

våra intervjuer då flera nämner att det inte alltid är lätt att veta vem som egentligen gjort ansökan.

Dunér och Nordström (1:2003) tar upp skendilemmat om intresse motsättning mellan den äldre och anhöriga, där ställs deras olika uppfattningar om vilken hjälp den äldre behöver mot varandra. Detta framkommer i våra intervjuer då stadsdelarna tar upp att det är viktigt att tänka på att inte låta de anhörigas egna behov vara det som styr. Om de anhörigas egna behov styr kan det lätt bli en motsättning om vad den äldre egentligen behöver.

5.2. Lagstiftning

5.2.1. Handlingsutrymme

Alla stadsdelar ser att Anna har behov som behövs tillgodoses. Det skiljer sig däremot åt mellan stadsdelarna *hur* de anser att Annas *behov kan tillgodoses*. En stadsdel skiljer sig från övriga då de menar att Annas behov inte kan tillgodoses på annat sätt än genom ett äldreboende. De anser att andra insatser redan har prövats och att det trots det inte fungerar i det ordinära boendet. Eftersom Anna inte heller verkar ha en vilja att ta emot hjälpen hemma så kan inte behovet tillgodoses där.

Tillgodoses på annat sätt, ja men det går ju inte i detta fallet. Det här har ju prövats på redan, i andra verksamheter, i hemmet.

Citaten nedan visar hur stadsdelen resonerar kring när det kan vara lämpligt att bevilja Anna ett äldreboende.

Men det är inte så att man ska vara hemma hur länge som helst mot sin vilja heller, utan man ska kunna njuta en stund och kunna känna av det. Det är inte meningen att du bara ska komma dit och sen dö efter en månad.

Men helheten med henne är väl ändå... ja det är nog dags.

De tre andra stadsdelarna hänvisar till att det måste prövas om behovet kan tillgodoses på annat sätt än med ett äldreboende. Alla stadsdelar som inte beviljar henne plats på äldreboende framhåller att de vill utreda hennes oro mer. Vad som orsakar den och vad som kan göras åt den. De menar att alla andra möjligheter ännu inte är uttröta. En av de tre stadsdelarna som inte beviljar lutar åt att bevilja äldreboende, men skulle först vilja se om det inte finns någon annan lösning för Annas oro.

Man forskar, finns det nåt mer som gör att hon är orolig? Finns det nåt annat som skulle kunna hjälpa henne i hennes oro? Nej, det kanske inte det är och då skulle jag bevilja, men ja, det kanske fanns nåt där, det kanske fanns nåt där som kan göra henne trygg.

De stadsdelarna som inte beviljar Anna äldreboende betonar vilka möjligheter det finns i att utöka Annas hemtjänstinsatser. De resonerar därmed hur de kan försöka tillgodose behovet på annat sätt. En stadsdel betonar att de måste försöka med annat först, innan äldreboende beviljas. Utökade hemtjänstinsatser för att öka tryggheten och den sociala gemenskapen föreslås. Konkret tas det upp att hemtjänsten kan sitta med under måltiderna och även komma för att prata och umgås med Anna.

Det finns knivigare ärenden än detta [...] men här tycker jag att det ändå är ganska självklart att prova först med hemtjänst.

Att det även kan finnas fler möjligheter än hemtjänst för att tillgodose behovet diskuteras. Några stadsdelar har funderingar kring att kontakt kan tas med Röda korset och de föreningar som Anna tidigare varit aktiv i. Samtliga stadsdelar, även den som beviljar äldreboende, tar upp att den medicinska delen kan utredas mer. Exempelvis påpekar några att Anna kan lida av en depression och därför hänvisas hon till en läkare för att se om det finns några medicinska lösningar för det. Någon nämner att vitaminbrist och urinvägsinfektion är något som eventuellt kan påverka Annas hälsotillstånd. Annas tillstånd skulle också kunna vara ett tecken på en demensutveckling och ett läkarintyg skulle i så fall önskas av ett par stadsdelar. En stadsdel skulle även rekommendera Anna att söka en seniorbostad där det finns en dagcentral med olika aktiviteter. Den är även anpassad med hiss och hjälpmedel. Det är endast en stadsdel som uttalar att ett avslag ges och de säger att de skulle informera Anna om att hon kan överklaga beslutet. De som inte beviljar Anna en plats på äldreboende framhåller att de skulle följa upp hennes situation.

Skälig levnadsnivå är ett begrepp som för alla stadsdelar visar sig vara svårdefinierat och inte helt enkelt att svara på direkt. Två stycken tar upp att det oftast är då det gäller hemtjänstinsatser som de resonerar kring begreppet skäligt och att man alltid vid beslutsfattandet balanserar kring vad begreppet innefattar. En stadsdel har erfarenhet av att synen på vad som är skälig levnadsnivå ändras över tid utifrån de ekonomiska förutsättningarna. En annan stadsdel menar att det inte är helt enkelt att definiera eftersom vad som är skäligt är individuellt. Alla stadsdelar anser att det är skäligt att Anna skulle kunna känna sig trygg. En stadsdel menar att Anna skulle bli beviljad en plats på ett äldreboende i dagsläget för att tillförsäkras skälig levnadsnivå.

Om det här ökar en trygghet för Anna, att hon kanske mår bättre av att bo på ett äldreboende, så kan det ju vara skäligt för henne att få en ökad trygghet. Hon kanske får det bättre och hon kanske åter bättre också och blir gladare, på något vis.

[...] men när det gäller boende, vad är skäligt? Ja, då tycker jag faktiskt att det är skäligt att kunna känna trygghet.

De stadsdelar som inte beviljar Anna äldreboende ser också främst på att trygghet är avgörande för om Anna kan tillförsäkras en skälig levnadsnivå. De uttrycker att om behovet kvarstår, efter att de uttrött andra möjligheter att tillgodose hennes behov på, då kan ett äldreboende bli aktuellt. Främst är det hennes oro och otrygghet som är avgörande för att eventuellt bevilja henne plats på äldreboende längre fram.

Men sen är det ju så att skulle det ändå vara så att Annas upplevelse är att hon känner sig otrygg, ängslig, isolerad... Ja, då... Ja, då har hon rätt till ett äldreboende.

Men jag tror att när man har uttömt andra möjligheter och inte fått bort oron, så skulle jag bevilja henne.

Analys

Ämbetsmannaskolan (Lundquist 1998) betonar att lagen är överordnad förvaltningen. Objektivitet och rättvisa ska eftersträvas i biståndshandläggarens arbete enligt denna skola. Denna skola ser vi är mer framträdande i två stadsdelar då de i sin bedömning resonerar mer kring Annas rätt enligt socialtjänstlagen än de två andra stadsdelar. De stadsdelarna trycker mer på socialtjänstlagens 4 kap. 1 § att de måste försöka tillgodose det på andra sätt men om det visar sig att det inte fungerar då har hon rätt till ett äldreboende.

Enligt kommunallagen (1991:900) ska likabehandling av samhällsmedborgarna gälla. Vårt resultat visar dock på att det finns skillnader mellan hur stadsdelarna resonerar kring

Annas rätt till bistånd. Skillnaderna ser vi bland annat då de prövar enligt socialtjänstlagen (2001:453) 4 kap. 1 § om Annas *behov kan tillgodoses på annat sätt*. Vi drar paralleller till att socialtjänstlagen är en ramlag och inte närmare preciserad vilket ger stadsdelarna stor frihet då de prövar Annas rätt till bistånd. Samtliga stadsdelar resonerar kring att Anna har rätt till insatser enligt socialtjänstlagen. Det är ingen som hänvisar till att andra organ i samhället eller Annas anhöriga kan tillgodose hennes behov. Däremot framkommer även andra lösningar att tillgodose Annas behov på. Exempel på detta var servicebostad, kontakter med föreningar etc. Resultatet visar ändå klart att alla finner att Anna har rätt till bistånd för sina behov. Det är vilken insats Anna har rätt till inom äldreomsorgen som skiljer sig åt trots att stadsdelarna utgår ifrån samma lag.

En stadsdel anser att möjligheterna i hemmet redan är uttömda. Annas fysiska, psykiska, sociala och existentiella behov vägs in i bedömningen då de beviljar henne ett äldreboende. Vi ser att denna stadsdel i hög grad har en helhetssyn då de kommer fram till att Anna skulle få ett bättre och mer självständig liv på ett äldreboende. Därmed följer de socialtjänstlagens intention om att se till helheten då de bedömer rätten till bistånd. Vi ser dock att alla stadsdelar strävar efter att få en helhetssyn av Annas situation. Detta tycker vi syns genom att de försöker sätta sig in i hur Anna egentligen själv vill ha det. Samtidigt som de vill sätta sig in i Annas situation utgår de som inte beviljar äldreboende också ifrån vad de kan erbjuda i stadsdelen med exempelvis utökad hemtjänst och dagverksamhet. De menar att man först måste prova fler insatser innan man kan bedöma att behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. De andra stadsdelarna utgår också från socialtjänstlagen. Till skillnad från den stadsdel som beviljar äldreboende ser de fler möjligheter att tillgodose Annas behov på annat sätt, exempelvis genom utökad hemtjänst. Det framkommer dock att det kan bli aktuellt med ett äldreboende för Anna om det visar sig att skälig levnadsnivå inte kan tillförsäkras i det ordinarie boendet.

Insatser ska enligt socialtjänstlagen utformas i samråd med den sökande samtidigt som en prövning av Annas rätt till bistånd ska göras. En stadsdel tar upp detta genom att säga att man i en dialog med Anna pratar om alternativa lösningar. De framhåller samtidigt att Anna inte har någon ovillkorlig rätt att välja att få sina behov tillgodosedda genom ett äldreboende.

Enligt socialtjänstlagen (2001:453) ska den enskilde tillförsäkras skälig levnadsnivå genom insatsen. Lindelöf och Rönnbäck (2004) förklarar att begreppet inte är specifikt definierat och att det är upp till handläggaren att definiera vad begreppet innefattar. Att stadsdelarna uttrycker viss svårighet att definiera vad som är *skälig levnadsnivå* för Anna, gör att vi drar en parallell till socialtjänstlagens vaga definition av vad begreppet innefattar. Samtliga stadsdelar bedömer tryggheten som avgörande för hur Anna ska tillförsäkras skälig levnadsnivå genom bistånd enligt socialtjänstlagen. Att äldre ska kunna känna trygghet är något som socialtjänstlagen betonar. Vi drar därför paralleller till att samtliga stadsdelarna reflekterar kring socialtjänstlagens övergripande mål om trygghet i sin bedömning för vad som är skäligt. Stadsdelarna resonerar även i enlighet med propositionen 1996/97:124. Där konstateras att flytt till äldreboende kan vara en bättre lösning om behov såsom trygghet och tillsyn, inte kan tillgodoses i hemmet. Skillnaden vi ser är att den stadsdel som beviljar äldreboende, anser att Anna i dagsläget redan har kommit så långt. Att hon är otrygg i sitt hem och att tryggheten bättre kan tillgodoses på ett äldreboende. Eftersom tre stadsdelar inte beviljar Anna äldreboende tolkar vi att de tycker att Anna kan tillförsäkras skälig levnadsnivå i sitt hem eller genom en servicebostad.

Beslutet som prövas enligt 4 kap. 1 § kan överklagas enligt socialtjänstlagens 16 kap. 3 §. I vårt resultat är det en stadsdel som uttalar att Anna skulle få ett avslag och bli informerad om att hon har rätt att överklaga avslaget.

5.2.2. Målsättning

Hur målet *social gemenskap med andra* ska uppnås diskuteras av stadsdelarna på något olika sätt. Någon form av dagverksamhet vill två stadsdelar försöka ytterligare med. Att Anna inte verkar vilja komma ut eller komma till dagverksamheten tar en del fasta på. En ställer sig frågan om dagverksamhet behöver vara det rätta för Anna. Den stadsdelen som beviljar äldreboende hänvisar till en naturlig nedtrappning av hennes behov av aktivitet och sociala gemenskap med andra.

Det framkommer att Annas *möjlighet till ett självständigt liv* skulle kunna bli större i det ordinära boendet eller genom en seniorbostad jämfört med hennes eventuella tillvaro på ett äldreboende. En stadsdel som vill prova med mer hemtjänst uttrycker det så här:

Dom flesta människor mår bra av att göra så mycket som möjligt själv [...]. Jag tror det är lättare att bo hemma för då tror jag man försöker. Man är i sin hemvana miljö å jag tror att det på ett sätt är lättare att leva sitt egna liv hemma.

Den stadsdel som beviljar henne en plats på ett äldreboende menar att Anna då kan få möjlighet till ett bättre och mer självständigt liv.

Hon kanske inte behöver så mycket insatser om hon kommer till ett boende. Hon kanske hade klarat förflyttningarna bättre. Hon kanske blir gladare också. Jag menar, mår man bättre och kanske äter bättre och så... då läker ju sig kroppen också. [...] Hon kanske livar upp.

Samma stadsdel är trots detta medvetna om att ett äldreboende kan leda till att den äldre går ner sig och att man lever ett ganska passivt liv där. Aktivitet och sysselsättning, menar denna stadsdel, brukar inte tillgodoses genom ett äldreboende. De konstaterar dock att Annas vilja till aktivitet och social gemenskap med andra inte längre verkar finnas. De menar att Anna redan i hemmet har blivit mer passiv och att hon inte mår bra hemma.

Hörselnedsättningar gör att det kan vara jobbigt i sociala sammanhang, då kanske det räcker att vara med på måltiderna, dessutom är det ju ofta bara måltiderna sen händer det ofta inte så mycket mer. Det är ganska lagom för henne.

Samtliga stadsdelar är klivna till om Annas behov verkligen kommer att kunna tillgodoses genom ett äldreboende. Några tar dock upp att målet att ge Anna *möjlighet att leva under trygga förhållanden* bättre skulle kunna uppnås på ett äldreboende eftersom hemtjänsten inte kan vara i hemmet hela dygnet. Även om det framhålls att hemtjänsten kan göra mycket och stanna längre stunder. En stadsdel påpekar att det inte verkar föreligga någon risk för Anna att bo hemma i dagsläget.

Det är ju inte så att jag tror att hon... [...] att det skulle vara farligt för henne att vara hemma så att säga. För då skulle jag ha bedömt helt annorlunda. Att det skulle finnas en risk för henne att bo hemma och nu är det inte så tycker jag.

Angående Annas *möjlighet till självbestämmande* tar den stadsdel som beviljar henne plats på äldreboende stor hänsyn till att det är Annas önskemål och vilja att flytta till ett äldreboende. En stadsdel tar upp att Anna har pratat mycket om att flytta och hon ser det som att Anna kan ha börjat en mental förberedelse.

Och hon vill själv flytta, det är ju det också, hon vill ju själv det.

Samtliga tar upp att Annas egna förväntningar på att flytta till ett äldreboende kanske inte stämmer överens med vad det verkligen innebär. Två stadsdelar har förslag på att de kan er-

bjuda en gästplats på ett särskilt boende i cirka två veckor. Det skulle ge Anna möjlighet att prova på hur det är och ge underlag för utredningen hur Anna klarar sig. Ingen kommenterade Annas egna positiva upplevelse av ett äldreboende. Utan istället diskuterades mycket om huruvida Anna visste vad det verkligen innebar.

Stadsdelen som citeras nedan skulle inte bevilja Anna äldreboende i dagsläget. De lyfter dock upp den svårighet beslutsfattandet innebär då socialtjänsten å ena sidan framhäver att den äldre ska ha möjlighet till självbestämmande samtidigt som de arbetar efter att försöka tillgodose behoven först och främst i det ordinära boendet.

Man skulle många gånger vilja bevilja alla som söker särskilt boende. [...] det är självbestämmande å man själv ska bestämma var man vill bo och så, så skulle jag bevilja henne. Men sen ser det ut som det gör, det finns inte boende för alla som ansöker. Verkligheten ser inte sån ut och sedan måste vi gå igenom och se kan vi... [...] kan vi tillgodose det här i hemmet?

Detta fenomen beskriver även en annan stadsdel som inte beviljar Anna en plats på äldreboende. De pekar på vikten av att Anna ska få möjlighet till social gemenskap med andra, men hänvisar till att man inte har någon ovillkorlig rätt att välja att få det behovet tillgodosett på ett äldreboende. De menar vidare att hon heller inte har rätt att få plats på äldreboende enbart för att få sina sociala kontakter tillgodosedda utan det krävs fler komponenter. Trygghet är den viktiga faktorn som kan avgöra Annas rätt till ett äldreboende, menar de.

Analys

I resultatet finner vi både likheter och skillnader i hur stadsdelarna resonerar kring de mål som finns i socialtjänstlagen (2001:453) för äldre i 5 kap. 4 §. Vi finner att synen, på hur målen att ge möjlighet till *social gemenskap* och *aktivitet* ska uppnås, skiljer sig åt mellan stadsdelarna. Utifrån hur stadsdelarna resonerar kring målen för äldre i socialtjänstlagen kan vi urskilja två av Lundquists (1998) olika skolor. Ämbetsmannaskolan, som utgår ifrån att lagen är överordnad, kan vi se i några stadsdelar. De som har detta synsätt försöker se alternativ som kan ge henne möjlighet till aktivitet och social gemenskap och därmed ser vi att de utgår ifrån socialtjänstlagens 5 kap. 4 §. Propositionen 1996/97:124 framhåller att äldre, som övriga befolkningen, lever ett aktivt liv i gemenskap med andra. Denna syn ser vi kan finnas hos de stadsdelar som mer arbetar enligt ämbetsmannaskolan. De ser att Anna har samma behov av aktivitet och gemenskap med andra som övriga befolkningen. En stadsdel visar detta genom förslaget att en servicebostad kan ge Anna närhet till aktiviteter och möjlighet till gemenskap med andra.

I den andra synen som framträder ser vi kopplingar till Lundquists expertskola. Lundquist menar att ämbetsmannen då ses som en expert med kunskaper om den bästa lösningen. Detta kan vi urskilja i en stadsdel som i bedömningen tar in sin kunskap om äldre och ålderdomen. De bedömer att Anna troligtvis inte har samma behov av aktivitet och social gemenskap som tidigare.

Socialtjänstlagens mål, att äldre ska få möjlighet att leva och bo under trygga förhållanden, är alla stadsdelar överens måste uppnås i Annas fall. Hur stadsdelarna ser på hur det målet kan uppnås skiljer sig åt. I resultatet ser vi att stadsdelarna som inte beviljar äldreboende hänvisar till att hemtjänsten kan vara i Annas hem mer och längre stunder för att bland annat ge henne möjlighet att känna sig trygg. Samtidigt finns en medvetenhet att den trygghet som finns att få genom ett äldreboende inte går att få på samma sätt i hemmet då samma närhet till personal inte finns där. Propositionen 1996/97:124 menar att äldreboende kan vara en bättre lösning om behov som till exempel trygghet och tillsyn inte kan tillgodoses i hemmet. Vi ser paralleller mellan detta och stadsdelarnas resonemang om när det kan bli aktuellt med att bevilja ett äldreboende för Anna. Lyhördhet till den äldres upplevelse av trygghet ska for-

ma insatserna enligt Göteborgs stads riktlinjer (2007). Detta tycker vi att stadsdelarna väger in. Den som beviljar äldreboende lyssnar till att Anna och hennes anhöriga påtalat att hennes behov av trygghet inte tillgodoses i hemmet. De som inte beviljar äldreboende menar att man får pröva mer i Annas hem. Stadsdelarna utger dock att om det visar sig att Anna fortfarande känner sig otrygg i sitt hem, efter att man uttrönt möjligheterna, kan ett äldreboende då bli aktuellt. Vi tolkar att de ändå tycker att det är av vikt att lyssna på Anna, trots att de inte beviljar hennes äldreboendeansökan.

Det framhålls även en tro att socialtjänstlagens mål att ge Anna *möjlighet till ett självständigt liv* bättre kan uppnås i det ordinära boendet. Här ser vi kopplingar till att de stadsdelar som inte beviljar följer kommunens riktlinjer på den punkt som säger att hemtjänst i många fall kan erbjuda högre livskvalitet än en flytt till ett äldreboende (a.a.).

Socialtjänstlagen (2001:453) vilar på principen om självbestämmande. Även propositionen 1978/80:1 betonar att det är individens vilja som ska styra. Den äldre ska inte anpassas efter utbudet inom äldreomsorgen. Med detta som bakgrund ser vi skillnader mellan stadsdelarna. En stadsdel väger in principen om *självbestämmande* och Annas vilja då de beviljar henne en plats på äldreboende. En annan stadsdel uttrycker en svårighet att inte kunna ge självbestämmandet större utrymme vid boendeansökan. Stadsdelen menade att större tyngd läggs på att de skulle försöka tillgodose behovet på annat sätt. Den sistnämnda tar därmed inte lika stor hänsyn till självbestämmandet i biståndsbedömningen som den förstnämnda. Annas positiva erfarenhet av äldreboende, som framkommer i vinjetten (bilaga 3), är det ingen som tar upp. Samtliga resonerar istället kring vilka Annas förväntningar är och att de inte behöver stämma överens med verkligheten. Detta skiljer sig åt från det som Nordström och Dunér (5:2003) kommer fram till. De påvisar att inställningen hos biståndshandläggare är att den äldre ansöker då de verkligen har ett behov och att man litar på det den äldre säger. Ett sätt som vi tolkar ger större utrymme för självbestämmande och valfrihet är det som två stadsdelar föreslår, att ge Anna möjlighet att prova på hur det kan vara så att hon själv vet vad det innebär att ansöka om ett äldreboende.

I tidigare forskning konstateras att biståndshandläggare i större utsträckning utgår från lagar, regler och principer än en helhetsbedömning av de individuella behoven, i sin yrkesutövning (Dunér & Nordström 1:2003; Nordström & Dunér 5:2003; Lindelöf & Rönnbäck 2004; Norman & Schön 2005). Dels kan detta förstås utifrån begreppet rättvisemoral som Dunér och Nordström (1:2003) talar om. Då utgår man ifrån generella principer och den juridiska aspekten väger tungt i yrkesutövningen. Det framkommer även att rutiner, regler och riktlinjer gör att det stora handlingsutrymmet, som handläggaren har genom att socialtjänsten är en ramlag, sällan utnyttjas (Lindelöf & Rönnbäck 2004; Norman & Schön 2005; Nordström & Dunér 5:2003). Tidigare forskning tar även upp en annan aspekt som inte har samma utrymme i yrkesutövningen. Dunér och Nordström (1:2003) kallar det för omsorgsmoral och syftar till att man utgår ifrån individen och ser sammanhanget och helheten i livssituationen.

Vi tycker oss se skillnader mellan stadsdelarnas resonemang i det här hänseendet. Två tenderar mer åt att bedöma enligt omsorgsmoralen och två enligt rättvisemoralen. Vi ser i vårt resultat att tendens finns hos en stadsdel som inte beviljar att de lutar sig på de lagar och regler då de betonar att de måste prova mer hemtjänst först. Likaså en annan stadsdel som inte beviljar, understryker i sitt resonemang vilken rätt till äldreboende Anna har enligt socialtjänstlagen. Här menar vi att de i bedömningen mer utgår ifrån de lagar och regler som finns och menar att Annas ansökan ska behandlas efter det. I två stadsdelar, ser vi utifrån hur de resonerar kring Anna, att de tenderar att bedöma mer enligt omsorgsmoral. De tar inte utgångspunkten i lagen och reglerna på samma sätt utan de verkar mer fokusera på Anna, de behov som de ser hos henne och hur Anna kan tänkas uppleva sin livssituation. Här vill vi vara noga med att poängtera att alla fyra stadsdelar rörde sig mellan dessa ytterligheter. Vi tycker dock se tendenser att stadsdelarna dras mer eller mindre åt något av hållen.

5.3. Organisationen

5.3.1. Kvarboendepincipen

Medvetenheten om kvarboendepincipen finns hos alla stadsdelar. Det framkommer i våra intervjuer att dess betydelse varierar och att den tolkas olika. En stadsdel menar att kvarboendepincipen är något som ska eftersträvas i den betydelsen att äldre ska bo hemma så länge det är möjligt. Hänvisning sker till att kvarboendepincipen är gällande och att det måste ses över vilken hjälp som kan ges i hemmet innan äldreboende kan bli aktuellt.

Men samtidigt har vi ju det här med kvarboendepincipen alltså att man ska bo kvar så länge som möjligt i sitt egna hem med de resurser som finns [...].

Två stadsdelar menar att kvarboendepincipen innebär att äldre ska få bo kvar hemma så länge de själva vill och att möjligheten ska finnas att bo kvar hemma om detta är önskvärt. Att principen inte handlar om att tvinga äldre att bo hemma utan att den äldre har rätt att bo hemma. Hjälp som den äldre är i behov av ska kunna ges i hemmet, om den äldre vill bo kvar hemma, även om ett äldreboende skulle kunna beviljas. I de fall som den äldre vill flytta, men behovet bedöms kunna tillgodoses i hemmet är inte kvarboendepincipen gällande.

Det handlar ju inte om att man *ska* bo kvar hemma, utan att man har *rätt* att bo kvar hemma.

En stadsdel menar att kvarboendepincipen är levande och syftar till att handläggaren, i en dialog med den äldre, talar om vad som är möjligt att göra hemma. Detta sker under ansökningsprocessen. En stadsdel menar att kvarboendepincipens innebörd har förvrängts och att det många avser med den nu inte är det som avsågs från början.

Analys

Kvarboendepincipen kan ses som en del av den politikerskola som Lundquist (1998) talar om. Politikerskolan menar bland annat att det är de folkvalda politikernas beslut som ska vara vägledande. Principen om kvarboende som tas upp av Göteborgs stads riktlinjer (2007) ser vi som ett exempel på ett sådant beslut. Att följa nedskrivna regler och instruktioner är något som kännetecknar den byråkratiska organisationsformen som socialtjänsten kan sägas vara en del utav (Jacobsen & Thorsvik 2002; Flaa et al 2006). Att det ser ut så även i praktiken är något som vi tycker oss kunna se i vårt material då alla de stadsdelar vi intervjuade har ett förhållningssätt till kvarboendepincipen. Vi kan därmed också se att politikerskolan som Lundquist (1998) talar om är något som tillges betydelse.

Vi kan dock se en skillnad i *hur* stadsdelar förhåller sig till kvarboendepincipen. Ett par stadsdelar talar om att den innebär att den äldre ska ges möjlighet till att vara hemma om den vill det. De behov som den äldre har i det fallet ska tillgodoses hemma så långt det är möjligt. I socialtjänstlagen (2001:453) och propositionen (1996/97:124) som vi tagit del av är det också detta som betonas. Att äldre ska ges möjlighet att få vård och omsorg i hemmet. Lika som stadsdelarna ovan talar socialtjänstlagen och propositionen inte om att äldre *ska* bo hemma utan att det *ska vara möjligt* att bo hemma och att utgångspunkt tas i den enskildes vilja att bo hemma. En stadsdel skiljer sig dock från den synen då de enligt vår tolkning menar att kvarboendepincipen innebär att man ska bo hemma så länge det är möjligt. Detta synsätt överrensstämmer med det som framkommit i Nordström och Dunérs (5:2003) rapport. Deras resultat visar att kvarboendepincipen i den meningen att äldre ska bo hemma så länge som möjligt tas som utgångspunkt när biståndshandläggare bedömer behov.

5.3.2. Verksamheten

I tre stadsdelar har handläggarna full delegation, dvs. de kan själva fatta beslut när det gäller äldreboendeansökningar. I en stadsdel fattar chefen beslutet och där får handläggarna ge förslag till beslut. I alla stadsdelar föregås beslutsfattandet av en gruppdiskussion mellan handläggarna, oavsett om den enskilde handläggaren har delegation eller inte. I tre stadsdelar framkommer det att chefen deltar i dessa möten. Mötena sker på likartat sätt i alla stadsdelarna. I dem ges möjlighet att diskutera aktuella ärenden och synpunkter kan fås från kollegor och chefen.

En stadsdel poängterar att även om beslutet om äldreboende föregås av diskussion så är det den enskilde handläggaren som tar beslutet och som ska stå för det. Oavsett om andra skulle tycka att det skulle vara ett avslag så finns möjligheten att bevilja. Vidare resonerar stadsdelen att detta skulle kunna leda till gruppträck, men att det inte är något som de upplevt. Ett par stadsdelar talar även om betydelsen av att ha kontakt med hemtjänsten innan beslut tas. Att de kan ge information om den äldre och hur det fungerar hemma. En stadsdel uttrycker dock att deras syn och hemtjänstens inte alltid behöver vara densamma.

Ekonomi tillägnas olika stor betydelse i de olika stadsdelarna. Ett par stadsdelar reflekterar över sin egen stadsdels ekonomi, om den är bra eller dålig. I alla intervjuer framkommer att ekonomi är sekundär och att den inte är avgörande för om någon blir beviljad äldreboende eller inte. I en stadsdel uttrycks detta genom att den är något som inte alls tänks på vid beviljandet av insatsen. I två stadsdelar reflekteras mer kring ekonomins betydelse och dess indirekta inverkan även om den inte är avgörande för beslutet. I en stadsdel framkommer det tydligt att det finns en medvetenhet om stadsdelens ekonomiska situation även om behovet är det som styr.

Ekonomi får aldrig styra över behovet, men det är något man måste tänka på också. Så är det.

Den stadsdel där enhetschefen fattar beslut om äldreboende var ekonomi av mindre betydelse för den enskilde handläggarens förslag till beslut.

Det är i så fall chefen som gör det, men hon har aldrig sagt att vi behöver tänka på det. Utan det är behovet som gäller.

I tre stadsdelar förekommer reflektioner kring kostnader, exempelvis vad hemtjänst kostar jämfört med äldreboende. I en stadsdel framkommer att det kan bli en högre kostnad om man väntar med att bevilja Anna plats på äldreboende. Detta då fallrisken i hemmet är påtaglig vilket kan resultera i ännu en sjukhusvistelse. I en av stadsdelarna diskuteras att äldreboende kan vara mer ekonomiskt för kommunen/stadsdelen än hemtjänst om den äldre har ett omfattande omvårdnadsbehov.

Har du tillräckligt många timmar hjälp i hemmet så blir det ju lika dyrt som att bo på särskilt boende.

Två stadsdelar reflekterar utifrån erfarenhet, från den egna arbetsplatsen och/eller tidigare arbetsplatser, kring hur stadsdelarnas olika ekonomi kan ha betydelse för hur mycket det tänks på ekonomi. Om en stadsdels ekonomi är god talas det mindre om ekonomi medan om den är dålig så hörs det mer från chefer. En stadsdel tycker sig också kunna se att ekonomi har en inverkan på vad som i samhället uppfattas som skäligt.

Tre stadsdelar väljer att inte bevilja Annas äldreboendeansökan och en väljer att göra det. Det skiljer sig inte åt inom stadsdelarna vilket beslut som tas. Några respondenter uttrycker att fallet inte är självklart och att det inte är helt enkelt att fatta ett beslut. Andra tycker tvärtom att det är ganska enkelt vilket beslutet skulle bli.

Så ska jag säga på rak arm vad jag skulle göra så skulle jag ge ett avslag.

Jag hade inte beviljat henne med enkelhet direkt här.

Denna variation kan även ses inom en och samma stadsdel då den ena respondenten är mer klar över vilket beslut det skulle bli medan den andre är mer tveksam. Även om bådas beslut blir desamma. Alla stadsdelar uttrycker att de tror att beslutet skulle kunna bli annorlunda i en annan stadsdel. I en stadsdel finns egen erfarenhet om att det är så.

Men jämför jag där jag arbetade förut så var man mycket tuffare i besluten.

En stadsdel tror att beslutet skulle kunna bli annorlunda i andra stadsdelar även om det inte ska spela någon roll vart man bor. En stadsdel tar även upp att det också kan ha betydelse vilken biståndshandläggare man möter.

Analys

Att medvetenheten om ekonomin finns i alla stadsdelarna ser vi som att politikerkolan (Lundquist 1998) är ett perspektiv som har betydelse för vilket förhållningssätt biståndshandläggarna har. Vårt resultat visar dock att ekonomin tilldelas olika stort utrymme i stadsdelarna och politikerkolan kan då i högre eller lägre grad ses som rådande.

Lundquist beskriver även att inte enbart ett perspektiv, som politikerkolan, behöver vara rådande för hur biståndshandläggaren väljer att förhålla sig. Flera perspektiv kan behöva användas samtidigt. Detta kan vi se att alla stadsdelar gör i högre eller lägre grad då de hos alla framkommer en medvetenhet om ekonomin. Samtidigt framhåller alla att det är behovet som ska vara avgörande för vilket beslutet blir, vilket innefattar att ämbetsmannaskolan är rådande. Dock tycker vi oss i vårt resultat ovan kunna urskilja att en stadsdel något tydligare visar att politikerkolan är mer rådande och att en något tydligare visar att ämbetsmannaskolan är mer rådande. Genom att se på hur stadsdelarna använder sig av konsekvens- respektive regelorienterade beslutsmodeller (Jacobsen & Thorsvik 2002; Flaa et al 2006) kan detta belysas tydligare. En stadsdel uppvisar en större medvetenhet om kostnader och att ekonomiska konsekvenser övervägs innan ett beslut, vilket tyder på att en konsekvensorienterad beslutsmodell används. Det bakomliggande syftet skulle kunna vara att det finns ekonomiska mål uppsatta för verksamheten och biståndshandläggaren tar då här stöd av politikerkolan. Kontradiktoriskt kan vi se i resultatet att ett mer regelorienterat beslut tas hos en annan stadsdel. Konsekvenserna har här mindre betydelse och det är de regler som finns inom verksamheten som tilldelas störst betydelse. Vårt resultat pekar på att lagen är en sådan regel som tillämpas då det framkommer hos samtliga stadsdelar att behovet, som den äldre har, är det som främst styr vad den beviljade insatsen blir. Ämbetsmannaskolan kan då ses som det rådande perspektivet vilket skiljer sig från den andra stadsdelen där politikerkolan var mer rådande.

Norman & Schön (2005) redogör för att handläggare ofta har ett stort ekonomiskt ansvar och att detta leder till att de utöver att göra en behovsbedömning måste ta hänsyn till ekonomiska resurser. Den bilden förstärks av att alla stadsdelar i vår undersökning förhåller sig till ekonomin och mer eller mindre har tankar om den på olika sätt. Det kan också ses som en förklaring till att politikerkolan är rådande hos alla stadsdelar i högre eller mindre grad.

Bortsett från att politikerskolan, ämbetsmannaskolan och intressentskolan är rådande, ofta samtidigt, så visar en del av resultatet ovan också att expertskolan kan vara rådande då en stadsdel reflekterar runt det faktum att den enskilde biståndshandläggaren också kan vara avgörande för vilket beslut som tas.

I kommunallagen (1991:900) står att alla kommunens invånare ska behandlas lika. Även i Göteborgs stads riktlinjer sägs att detta är något som eftersträvas inom kommunen. Vårt material visar dock att Anna inte får samma beslut i alla stadsdelar, dvs. hennes behov tillgodoses på olika sätt i stadsdelarna. Stadsdelarna tror dock inte heller med all säkerhet att det beslut de själva tagit kommer att tas även i andra stadsdelar. Detta innebär att kommunallagens och riktlinjernas intentioner om likabehandling inte uppfylls.

6. Slutdiskussion

Syftet med vår studie var att se möjliga likheter och skillnader mellan olika stadsdelar i Göteborg vid biståndsbedömningen av en äldreboendeansökan. Vi gick in i denna studie med en förförståelse om att biståndsbedömningen kan varieras mellan stadsdelarna och detta antagande uttrycktes även av samtliga stadsdelar i våra intervjuer.

Svaret på frågan som ställs i titeln till vår uppsats, *Äldreboende - är det dags nu?*, visade sig inte vara helt givet. När studien nu är genomförd kan vi dra slutsatsen att det fanns både likheter och skillnader mellan de fyra stadsdelarna när det gäller Annas ansökan. Hur de uppfattade Annas behov, tillämpade lagstiftningen och hur organisationen inverkade hade betydelse för om det var dags för Anna att bli beviljad ett äldreboende.

Fremst kan konstateras att Annas ansökan om äldreboende skulle bedömas olika beroende på vilken stadsdel som hon ansöker i. Detta då en stadsdel beviljar Anna medan majoriteten väljer att inte göra det. Vi ser skillnader i hur stadsdelarna resonerade kring *hur* Annas behov kan tillgodoses för att hon ska tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Alla stadsdelar resonerade liknande kring vilka Annas behov var. Det som var mest centralt i deras bedömning var Annas behov av trygghet.

Något vi tycker är intressant är den attitydförändring, som några respondenter tyckte sig se. Att det idag tas mer hänsyn till just de psykiska behoven vid biståndsbedömningen. Denna attitydförändring ser vi som en möjlig förklaring till att alla stadsdelar lade tyngdpunkten vid Annas oro och otrygghet. Att alla biståndshandläggare deltar i kompetensstegen, vilken syftar till att utveckla kvaliteten och kompetensen inom äldreomsorgen (www.kompetensstegen.se), tror vi är något som skulle kunna ligga till grund för det. Att det under vår intervjuperiod publicerades en artikel i Göteborgs-Posten om depressioner hos äldre (2007-11-13), skulle enligt oss också ha kunnat bidra till att stadsdelarna uppmärksammade de psykiska behoven mer än de annars hade gjort.

Organisationens betydelse uppfattade vi vara av vikt. Skillnaden låg i att organisationen fick olika stort utrymme i bedömningen i de olika stadsdelarna. Ekonomin var en faktor som vi såg att de alla var medvetna om. Tankar finns därför hos oss om den kan ha en större inverkan på biståndsbedömningen än vad som framkom i vår studie. Att det fanns olika syn på kvarboendepincipen var något som vi uppfattade som intressant. Detta då vi tänker att hur den tillämpas kan ha stor betydelse för den enskilde individen.

Empirin tycker vi styrker de utgångspunkter vi tagit i den tidigare forskningen och teorin. Alla tre stadsdelarna såg vi i biståndsbedömningen förhålla sig till de tre teman vi tittat på. Vi kan även se att de i diskussionen, som skedde kring biståndsbedömningen, tilldelade vissa teman mer betydelse.

Att vi använde oss av en vinjett tycker vi var en bra utgångspunkt för att kunna jämföra stadsdelarna. Vi ser dock att risk finns att handläggarna kan koppla vårt fall till egna ärenden som gör att de tolkar Annas ärende olika. När det gäller socialtjänstlagens målsättning så uppfattade vi att de tillämpar den olika. Målet att äldre ska ges möjlighet till aktivitet och social gemenskap var särskilt ett sådant mål där vi såg att deras synsätt skilde sig åt. En förklaring till detta, tror vi, kan vara att vinjetten kanske uppfattades olika och att synen på Anna, och hur socialtjänstlagens mål bör uppnås, därför skilde sig åt.

Vi ser nu i efterhand att även andra tillvägagångssätt skulle kunna lämpa sig för vår empiriinsamling och för att besvara våra frågor. En fördel hade till exempel kunnat vara att intervjua respondenterna inom samma stadsdel tillsammans. Det kunde eventuellt ha gett en mer enhetlig bild för vad som kännetecknar just den stadsdelen samtidigt som olikheter inom stadsdelen skulle ha kunnat visa sig. Trots att risk skulle finnas att de påverkar varandras svar, så tror vi att det skulle ha kunnat bli mer diskussion och därmed rikare och mer uttömmande

svar. Detta hade även kunnat underlätta för oss i resultatredovisningen och analysen eftersom vi i denna undersökning valt att slå samman de individuella svaren till stadsdelens svar.

Vår studie utger sig inte för att vara den absoluta sanningen, men vi hoppas och tror att den kan utgöra ett litet bidrag till det kunskapsområde som den avser att inringa. Utöver våra teman och begrepp, ser vi, att det kan finnas andra faktorer som kan tänkas ha betydelse för biståndsbedömningen. Exempelvis kan den enskilde handläggaren, med sin specifika erfarenhet och sina värderingar, ha betydelse. Det har framkommit att biståndsbedömningen vanligen föregås av en diskussion med arbetskamrater och chefen. Detta kan innebära att verksamheten har en större inverkan än vad som framkommit i vårt resultat. Hur stadsdelarna resonerar kring Anna kan vidare ha påverkats av vilka möjligheter som finns i respektive stadsdel. Ett exempel kan vara servicebostäder. Hade vi kompletterat studien med att undersöka dessa, eller andra faktorer, hade vi kanske kunnat få en ännu rikare och djupare bild av det vi belyser. Vår undersökning skulle exempelvis även kunna kompletteras med ett genusperspektiv. Hade det sett annorlunda ut om det istället hade varit en man som ansökte?

7. Referenser

7.1. Litteratur

Dunér/Nordström (1:2003): *Dilemman i biståndsbedömarnas yrkesutövning*. Göteborg: FOU i väst. Rapport 5:2003.

Flaa, Paul/Hofoss, Dag/Holmer-Hoven, Finn/ Medhus, Thorstein/Rønning, Rolf (2006): *Introduktion till organisationsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Jacobsen, Dan Ingvar/Thorsvik, Jan (2002): *Hur moderna organisationer fungerar*. Lund Studentlitteratur.

Jergeby, Ulla (1999) *Att bedöma en social situation: tillämpning av vinjettmetoden* Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS).

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Kristina (2006): *Kvarboende eller flyttning på äldre dagar*. Stiftelsen Stockholms läns äldrecentrum. Rapport 2006:9.

Larsson, Kristina (2004): *According to need? Predicting use of formal and informal care in a Swedish urban elderly population*. Stockholms University: department of social work.

Larsson, Sam (2005): *Kvalitativ metod- en introduktion*. Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Lindelöf, Margareta/Rönnbäck, Eva (2004): *Att fördela bistånd: om handlägningsprocessen inom äldreomsorgen*. Umeå: Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet.

Lindelöf, Margareta/Rönnbäck, Eva (2007): *Biståndshandläggning och handlingsutrymme – från ansökan till beslut i äldreomsorgen*. Studentlitteratur.

Lundquist, Lennart (1998): *Demokratins väktare*. Lund: studentlitteratur.

Nordström, Carl/Thunved, Anders (2003): *Nya sociallagarna*. Stockholm: Nordstedts juridik AB

Nordström, Monica/Dunér, Anna (2003): *Bevilja och ta emot hjälp*. Göteborg: FOU i väst. Rapport 5:2003.

Norman, Eva/Schön, Pär (2005): *Ett (o)möjligt uppdrag*. Stiftelsen Stockholms läns äldrecentrum. Rapport 2005:4.

Svenning, Conny (2003): *Metodboken*. Eslöv: Lorentz förlag

Thurén, Torsten (1991): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.

7.2. Elektroniska källor

Göteborgs stads riktlinjer äldreomsorgen. Beslutade i kommunfullmäktige 2006-02-23. Gäller från 2006-03-01. Reviderad, version 2, 2007-02-01.

http://www.goteborg.se/prod/sk/goteborg.nsf/1/tjanster,aldrefragor.dina_rattigheter,riktlinjer_for_aldreomsorgen?OpenDocument (2007-12-04)

www.kompetensstegen.se (2007-11-29)

Westlaw, lagar och propositioner.

<http://www.westlaw.se> (2007-12-03)

Vetenskapsrådet: Vetenskapsrådets forskningsetiska principer

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> (2007-11-08)

Vårt Göteborg, nätupplagan: Nya krav på boende och hemtjänst med fler pensionärer.

http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/vard_o_omsorg,nya_krav_pa_boende_och_hemtjanst_med_fler_pensionarer (2007-11-08)

7.3. Rättsliga källor

Kommunallagen (1991:900)

Proposition 1996/97:124

Proposition 1979/80:1

Regeringsformen (1974:152)

Socialtjänstlagen (2001:453)

7.4. Artiklar

Trydegård, Gun-Britt (2000): "From poorhouse overseer to production manager: one hundred years of old-age care in Sweden reflected in the development of an occupation" i *Ageing and Society*, 20 (5), 571-598. Cambridge University Press.

Göteborgs-Posten 2007-10-15. Ledarsidan: "Likhet inför staden".

Göteborgsposten 2007-11-13. Walin, Kerstin: "När äldre förlorar lusten att leva".

Social Qrage. Nr 5:2007. Lindstedt, Niklas: "Alla drar i biståndsbedömaren".

Social Qrage. Nr 5:2007. Lindstedt, Niklas: "Ta tillbaka makten över din utredning".

8. Bilagor

8.1. Bilaga 1

Hej,

Vi är tre studenter som läser sjunde och sista terminen på socionomprogrammet. Vi står nu inför vår C-uppsats. Studien kommer att genomföras under hösten och fokuserar på bedömningen och beslutet som sker vid en äldreboendeansökan. Syftet är att belysa de möjliga likheter och skillnader som kan finnas mellan olika stadsdelar.

Undersökningen kommer att ske i form av individuella vinjettbaserade intervjuer med ca 10 biståndshandläggare i fem olika stadsdelar. Förhoppningen är att två i varje stadsdel kommer att delta. Intervjuerna kommer att genomföras under v 44, v 45 och v 46 och beräknas ta ca 30-60 minuter i anspråk. I arbetet kommer vi att ta hänsyn till de etiska riktlinjer som finns framtagna för forskning inom socialt arbete.

Er stadsdel är en av de fem som slumpmässigt valts ut för vår studie. Vi undrar därför om Ni är intresserade av att delta och om vi får tillåtelse att gå ut med en förfrågan till de biståndshandläggare inom äldreomsorgen som arbetar hos Er.

Vänligen svara på detta mail eller ring och meddela oss om ni vill att vi ska kontakta biståndshandläggarna hos Er eller ej. Då intervjuerna kommer att genomföras ganska snart är det av stor vikt att vi får besked så snart som möjligt.

Hälsningar

Karin, Louise och Hanna

För att meddela eventuellt deltagande eller för att få mer information om studien maila till karin.fritzne@lycos.com

Det går också bra att ringa: Karin Fritzne 0709-46 31 51, Louise Lundquist 0739-33 74 93 eller Hanna Karlsson 0708-77 81 35

Vår handledare:

Siv Hansson, Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete siv.hansson@socwork.gu.se

8.2. Bilaga 2

Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete

Hej!

Vi är tre studenter som läser sjunde terminen på socionomprogrammet. Vi skall nu skriva vår C-uppsats. Studien kommer att genomföras under hösten och fokuserar på bedömningen och beslutet som sker vid en äldreboendeansökan. Syftet är att belysa de möjliga likheter och skillnader som kan finnas mellan olika stadsdelar.

Vi har genom din verksamhetschef fått samtycke till att kontakta dig för att inbjuda dig till att delta i studien. Vi skulle vara mycket tacksamma om du ville ta dig tid att medverka. Vi kommer i arbetet att ta hänsyn till de etiska riktlinjer som är framtagna för forskning inom socialt arbete.

Undersökningen kommer att ske i form av individuella vinjettbaserade intervjuer med biståndshandläggare i fem slumpmässigt utvalda stadsdelar. Intervjun kommer att genomföras under v 44 och v 45 och beräknas ta ca 30-60 minuter i anspråk.

Då intervjuerna kommer att genomföras snarligen är det av stor vikt att vi får besked om du vill/kan delta eller ej så snart som möjligt. Om du väljer att delta kommer vi att kontakta dig för att bestämma en tid, dag och plats som passar samt för att ge mer information om studien.

Vi ser fram emot att få träffa dig och ta del av dina erfarenheter och tankar om bedömningen vid en äldreboendeansökan!

Hälsningar

Karin, Louise och Hanna

För att bekräfta/neka deltagande maila: karin.fritzne@lycos.com

Det går också bra att ringa om det är något ni undrar över

Karin Fritzne: 0709-46 31 51

Louise Lundquist: 0739-33 74 93

Hanna Karlsson: 0708-77 81 35

Vår handledare

Siv Hansson, Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete

siv.hansson@socwork.gu.se

8.3. Bilaga 3

Bakgrund

Anna är en kvinna på 86 år som lever ensam i en hyreslägenhet på två rum och kök två trappor upp i en fastighet utan hiss. Anna har bott i sin lägenhet i 20 år och trivs mycket bra i området och med sina grannar. Anna är änka sedan 15 år tillbaka. Hon har två barn, Lotta och Erik, som hon har bra kontakt med. De bor liksom Anna i Göteborg och besöker henne regelbundet. De brukar hjälpa henne med småsaker och ta med henne på utflykter. Anna har varit mycket aktiv i sitt liv och varit engagerad i flera olika organisationer och då särskilt den lokala röda Korset föreningen. Anna har i sitt yrkesverkssamma liv arbetat som undersköterska på Sahlgrenska.

Hälsa

Anna bröt för två år sedan lårbenshalsen. I samband med detta vistades hon fyra veckor på ett korttidsboende där hon fick rehabilitering. Trots detta så har Anna fortfarande svårt att förflytta sig och hennes gång är mycket ostadig. Hon använder en rollator både inomhus och utomhus och har ramlat ett flertal gånger. Anna har hjälpmedel i lägenheten i form av en arbetsstol, handtag i badrummet, duschstol och toalettförhöjning. Även trösklarna i lägenheten är borttagna.

Innan Anna bröt lårbenshalsen hade hon hemtjänst i form av serviceinsatser med hjälp med städ, tvätt och inköp samt ett trygghetslarm. I samband med benbrottet fick Anna utökad hjälp med stöttning morgonen och kväll med hygien och klädsel, dusch två gånger/vecka och promenad två gånger/vecka. Anna var i början även beviljad ledsagning till dagverksamhet, men den hjälpen avsåg sig Anna då hon inte trivdes där. Anna har också nedsatt syn och hörsel.

Social situation

Innan kunde Anna själv gå ut när hon ville, men hon är nu beroende av andra i och med trapporna. Detta har medfört att Anna känner sig isolerad och hon har inte längre lust att delta i de aktiviteter som anordnas i området. Anna är också orolig för att ramla. Detta har medfört att Anna mest sitter ensam hemma. Hon har inte längre samma matlust och har gått ner mycket i vikt. Det senaste halvåret har Anna även börjat larma allt mer. I perioder har hon larmat varje dag.

Synpunkter från Anna

Anna själv vill komma till ett äldreboende där hon lättare kan ta sig ut själv med hjälp av en rollator samt ha närhet till personal om hon skulle ramla. Anna berättar att hon under en tid för ett par år sedan ofta brukade besöka en väninna som bodde på ett äldreboende i närheten. Anna tyckte att det var mycket trevligt där.

Synpunkter från anhöriga

Lotta och Erik är mycket oroliga för sin mamma. De berättar att hon inte längre är sig lik. Innan benbrottet var hon positiv och tyckte om att komma ut, men att hon nu bara vill vara hemma och att de får övertala henne för att följa med ut. De är också oroliga för hennes hälsa då hon har gått ner mycket i vikt och inte heller har lust att äta. De tror att det vore bra om deras mamma kunde få komma till ett äldreboende där hon fick ha personal och människor omkring sig samt möjlighet att delta i aktiviteter.

Synpunkter från hemtjänsten

Hemtjänstpersonalen som kommit i kontakt med Anna när hon larmat uppger att hon vid de tillfällena berättat att hon har känt sig ensam och de tycker att hon har verkat orolig. De säger också att det är svårare att få med Anna ut på promenad och att hon pratar allt mer om att hon vill flytta.

8.4. Bilaga 4

Intervjuguide

Vi utgår från tre teman i utformningen av vår intervjuguide:

- **Den äldre**
- **Lagstiftning**
- **Organisation**

Utifrån dessa teman har vi valt sex begrepp, två under varje tema:

Den äldre

- individuella behov
- anhörigas förväntningar

Hur ser du på Annas behov?

Vilken betydelse har anhörigas uppfattning?

Lagstiftning

- Handlingsutrymme
- Målsättning

Hur resonerar du kring fallet utifrån vad lagen säger om:

- Skälig levnadsnivå
- Tillgodose behoven på annat sätt
- möjligheter till ett självständigt liv
- att få möjlighet att leva och bo under trygga förhållande
- en aktiv och meningsfull tillvaro med andra
- självbestämmande

Organisation

- Riktlinjer
- Ledning

Hur förhåller du dig till din organisations ekonomiska resurser i fall som Annas?

Hur ser din delegation ut för beslut om särskilt boende?

Vilka diskuterar du med före beslutsfattandet i fall som Annas? Hur brukar det gå till?

Vilken betydelse har riktlinjen kvarboendepincipen för ditt beslut?

Hur tror du att du utifrån din nuvarande arbetssituation skulle bedöma och fatta beslut i Annas fall?

Tror du att andra stadsdelar i Göteborg skulle fatta samma beslut utifrån Annas situation som du har gjort?